Ukraina Milliy sanat müzeyi, on doquzıncı asırnıñ soñunda Ukraina ziyalılarınıñ ğayreti ile Kıyiv şeer antik ve sanat müzeyi olaraq quruldı.

Statusına baqmadan er kesniñ ziyaret ete bilecegi ilk müzey oldı.

Ziyaretçilerni qarşılap alğan ilk sanat eseri, leyhası Moskvalı mimar Pötr Boytsov tarafından azırlanıp, neoklassik üslübinde qurulğan müzeyniñ binasıdır.

Leyha belli Kıyivli mimar Vladislav Gorodetskıy tarafından yekünlendi ve idare etildi.

Müteşem arslanlar ile beraber binanıñ ögüni usta Elio Salâ yaptı.

Qayd etmek kerek ki, müzey arslanları eykelciniñ icadiy deñevidir.

Olarnıñ yapuv usulı hususiydir: evel adetince eykelciler granitten ya da madenden yapsalar, müellif sırf qurucılıq malzemesi sayılğan tsementniñ estetik potentsialını köstere.

Tırnaqlardan gür yalınğa qadar er bir detal ustanıñ özü tarafından yekünlengen.

Müzeyniñ ekspozitsiyasında sekiz yüzge yaqın eksponat bar, fondlarda ise qırq biñden çoq sanat eseri ve arhiv materialı saqlı tura.

Bu, Kıyiv Rus vaqtından bugünge qadar olğan Ukraina sanatınıñ eñ temsiliy kollektsiyası.

Yelizaveta Skiçko-Yuruşevanıñ hayriye destegi ve leyhanıñ ortaq prodüserleri – televizion alıp barıcı Olekasandr Pedan, 23-59.com.ua internent neşriniñ reberi Viktoriya Voloşına ve "Meraqlı Kıyiv" leyhasnıñ tesisçisi Arseniy Finbergniñ ğayreti sayesinde Milliy sanat müzeyinde "Resimler laf etip başlağanda" leyhası ömürge keçirildi.

Bu eser alışılmağan bir yapma tehnikasınen birden diqqat çeke.

Adet üzre azizlerni tüzlemde tasvir eteler, mında ise üçölçüli, çoq renkli bir relyefni köremiz...

Bütün dünyada bu ikonalarnıñ bir qaç örnegi saqlanıp qalğandır.

O qadar eski ve böyle formatta.

Onıñ vaziyeti zor ve facialı bir taqdiri olğanını köstere.

Tetqiqatçılarnıñ farz etkenlerine köre "Aziz Georgiy aqqında" ikonası XII asırda Bizans imperiya topraqlarında yaratılğandır.

Bir zaman devamında Qırımda, meşur Hersones yanında, Georgiy manastırında bulundu.

18 asırnıñ soñunda, Rusiye imperatriçesi II Yekaterinanıñ fermanınen yunan cemiyetini Qırımdan yañı qurulğan Mariupol şeerine sürgün etkende, yunanlılar pek ürmet etken ve mucizeviy olaraq sayğan bu ikonanı yanlarına aldılar.

Kompozitsiyanıñ merkezinde – aziz Georgiy cenkçi obrazındadır: silâ ve zırhlı taqım içinde, mızraq ve qalqan ile.

Georgiy Roma imperiyasında III asırnıñ soñunda – IV asırnıñ başında yaşağanı ve ilk hristianlardan biri olğanı bilinmektedir.

Orduda hızmet etti, qabiliyetleri ve cesürlik sayesinde daa genç yaşlarında Diokletian imperatorı devrinde serasker unvanını aldı.

Tamam bu zamanlarda hristianlarnıñ taqip etilmeleri arttı ve imperatorğa Georgiyniñ hristianlıqnıñ destekçisi olğanını bildirgenlerinde, imperator buna inanmadı.

Ve Georgiyni özüne davet etti.

Tamam sorğu levhası üst sol tamğada, yani ufaq dörtköşe resimde tasvir etilgendir.

Aziz Georgiy Diokletian imperatorı ve onıñ yardımcı ükümdarı Maksimian ögünde tura.

Georgiy sorğuda imanını tasdıqladı ve çoq sayılı işkenceler, çekiştirmelerge oğradı.

Bular ikonanıñ diger qısımlarında kösterilgendir.

Sağda, üç merkeziy tamğada, Georgiyniñ daa ayatta eken, apishanede bulunğanı vaqıt, kerçekleştirgen mücizelerniñ levhaları tasvir etilgen.

Bu yüzbaşı Leon oğlunıñ tirilmesi, köylü Glikeriy ögüziniñ tedaviyleşmesi ve putlarnıñ yıqılmasıdır.

Bu süjetler aziz tarih qaramannıñ ayat devamında yapqan aziz areketler, mücizelerniñ delilidir.

Bu deliller Georgiyniñ azizler sırasına kirsetilmesiniñ temeli oldı.

Sağda aşadaki soñ resim, imannıñ fevqulâde sertligini köstergen ve itiqatlarından vazgeçmegen Aziz Georgiyniñ telefini tasvir ete.

"Aziz Georgiy aqqında" ikonası müzeyimizge şaşılacaq bir şekilde keldi.

Uzun bir vaqıt devamında bu ikona aqqında bilinmey edi.

Yalıñız vesiqalı deliller ve qara-beyaz fotoları bar edi.

Tek 1965 senesi eki kıyivli sanatşınas Lüdmila Milâyeva ve Grigoriy Logvin onı Mariupol müzeyiniñ işte qullanılğan kölük-kedik saqlağanları bir odada tesadüfen taptılar.

Tetqiqatçılar yerde eski tahtalardan yapılğan bir nesne kördiler.

Kötergenlerinde eski bir yadikârlıqnı tapqanlarını añladılar.

Restavratsiyadan soñra ikona müzeyimizniñ kollektsiyasında müim bir yerni aldı.

Georgiyniñ yanında Galıçına-Volın kinazlığında – Şarqiy Avropadaki bir devlette yaratılğan eki ikona bar.

XIII asırda Kıyiv Rus devletiniñ inqirazından soñ Ukraina topraqlarınıñ medeniy ve diniy merkezi mında edi.

13 asırnıñ Galıçına ressamlığınıñ nadir abidelerinden biri olğan "Aziz Meryem ananıñ pokrovı" ikonası özgün ve unikal bir ikonografiyağa maliktir.

Özgünligi, şekil ve sızıqlarnıñ ayrıca kösterilgen sadeligindedir.

Buña köre de, tetqiqatçılarnıñ fikrince, ikona ihtisasiy bir ikonanıñ biraz saf kopiyası ola bile.

Bu ikona nevbetteki yüksek sanat ananeleriniñ nümünesi olğan "Volınlı Meryem ana" ikonası ile teñeştirilse bir aveskârnıñ eli birden körünip tura.

O, Volın topraqlarında Galıçına-Volın kinazlığı mevcutlığınıñ soñki onyıllığında, tahminen 14-nci asırnıñ ortalarında yaratılğan.

İkona Meryem ana Odıgitriya Perıvleptanıñ Bizans ikonografik tipini temsil ete.

"Perıvlepta" "yaman güzel" demektir.

"Odıgitriya" yunan tilinden "yol köstericisi" kibi tercime etile.

İnsan ruhunıñ qurtuluş yolu. Meryem ananıñ bir qaç tasvirlev çeşiti bar ve "Odıgitriya" eñ çoq qullanılğanlardan biridir.

Meryem ana bir elinen hayır parmağına el qoyğan qundaq balasını tuta, diger qolunen ise Mesihniñ dinini qabul eteceklerniñ episi içün qurtuluş yolu kibi kiçik İsağa işaret ete.

Mesihniñ yüzüne diqqat etiñiz.

Bu, yetişken bir kişiniñ yüzü olğan ufaq bala.

Bu tasvir printsipi timsaliydir ve İsanıñ fedakârlıq seçiminiñ şuurlı olması demektir.

Umumen, ikona sanatıñ timsaliy maiyeti er şeyde, renklerde de özüni köstere.

Renklerniñ azırlanğan iyerarhiyasına köre, azizlerniñ başları etrafındaki alqaları işaretlengen altın ya da sarı tüs ikona sanatında yüksek sayıla edi.

İlâhiy yarıqnı timsal etken altın ya da sarı tüslerdir.

Ananeviy olaraq, ikonalarnı ağaç tahtalarğa temper boyalarnen yaza ediler, olarnıñ esasında yımırta sarısı ya da aqı edi, içine ise ösümlik ya da mineral boyalar qoşula edi.

Böyle boya levkas tabaqasına qoyula edi – kolagen tutqalı ile bor qarışması.

Temper boyama tehnikasınıñ qullanması sayesinde qadimiy diniy eserler vaqıtnıñ imtianından keçip oldı.

"Qazaq portretinen haçqa kerme" ikonası 1648 senesinden 1781 senesine qadar bar olğan qazaq devletini, Getmanlıqnı temsil ete.

Şanlı meşur getman İvan Mazepanıñ zamanında, 1700 senesinden evel yazılğandır.

Yerdeki şapkağa diqqat etiñiz. Er alda, bu ikona qazaqqa, büyük ihtimal luben albay Leontiy Sviçkağa, bir epitafiya olaraq hızmet etkenini añlata.

Bu, ölgen hayırseverlerni sıq-sıq tiz üstü tasvir etilgen nürnberg ve vrotslav epitafiya kompozitsiyalarınıñ bir aksidir.

"Qazaq portretinen haçqa kerme" ikonası devirniñ emiyetli bir eseridir.

Böyle bir eserniñ peyda olması kerçegi, getman Mazepanıñ etraftaki adamlarınıñ özlerini avropa medeniyeti saasınıñ bir parçası olaraq şuuruna barğanını köstere.

Qazaq çizgileri, şübesiz, portretli.

Tarihiy şahısnıñ ikonada peyda olması, müellifni portret beñzerligi ile körünişni yañıdan yaratmasını isteklendirmekte.

Müellif, belli bir kişiniñ qararlı, üküm etken, sert tabiatlı olğanını pek yahşı bir şekilde ifade ete.

Qazaqnıñ turuşına diqqat etiñiz.

Daa 16 asırdan başlap dünya insanınıñ haçqa kerilmesi, ukrain ikonalarında alışılğan bir şey oldı.

Amma iç bir vaqıt adiy bir ölümli bu ikonada olğanı kibi azizlernen teñ kelmedi.

Tarihiy şahısnıñ ve azizlerniñ farqlı dünyalarğa ait olğanları, tasvir etilgen fon ile ayrıca kösterile.

Eger Meryem ana ve ilâhiyatçı, vaqıtsız bir ölçemini timsal etken altın bir fonda bulunsa, qazaq ise dünya alemini tasvirlegen kerçekçi manzara fonda bulunmaqtadır.

Bu eserde, ikona resim yapmada ukrain baroko tarzınıñ hususiyetleri maksimal olaraq kontsentratsiyalanğandır: oyma altın tüslü fon, mekânnıñ kerçekçi bir tasviri, Qurtarıcınıñ beden anatomiyası, beden şeklini tekrarlağan personajlarnıñ urbaları.

Meraqlı olğan şu ki, ikonada dinge ait olmağan türler elementlerini de tapmağa mümkün: o zaman ukrain sanatında peyda olğan – portret ve peyzaj.

Böylece ikonanıñ ekinci planındaki mimariy yapıda, Qudusnı şartlı olaraq belgilegen, qazaqnen bağlı belli bir kilseniñ, belki de ikonanıñ kelip çıqqan kilseniñ, hususiyetlerini tasavur etmek mümkün.

Çünki, bu devirde ikona resim yapmada yalıñız kerçek insanlar degil, aynı zamanda kerçek yapılarnı da tasvir etme meyili tezleşti.

İkona 1900 senesi, müzeyniñ qurulmasınıñ baş teşkilcisi olğan kıyivli hayırsever Bogdan Hanenkonıñ ediyesi olaraq kollektsiyağa kirdi.

Lubensk alayına kirgen Pırâtına yaqınlarındaki Oleksiyivka köyüniñ kilsesinden çıqarıldı.

Tamam bu sebepten tasvir etilgen qazaqnı luben albayı Leontiy Sviçka olğanını tüşüneler.

Lâkin, portretteki şahısnıñ (Oleksiyivka ya da Pırâtınanen bağlı şahıs) adını belgile bilecek faktlar daa meydanğa çıqmadı.

Ayrıca, ikonanıñ müellifi aqqında da qıdırmalar yapıla.

İhtimal ki, bu ikona Mğar manastırında 17 asırnıñ soñlarında ressamlıq eserlerniñ müellifi, lubenli Yosip İvanoviç tarafından yazılğandır.

Pırâtınalı İvan Maksımoviç (1720 seneleri lavr boyacı ustahanesiniñ başlığı) da ola bilir.

Ne yazıq ki, Mazepa devriniñ Sol yalı boyacılıq merkezleri aqqında malümat yoq, amma bulardan birisi Getmanlıq paytahtı Baturin ola bilecegi versiyası bar.

Ögüñizde müzeyniñ kollektsiyasındaki pek qıymetli incileri.

Ulu şeitler Anastasiya ve Ulânanı, Varvara ve Katerınanı tasvir etken eki çift ikona.

Bu, belli olmağan bir kilseniñ ikonostasınıñ bir parçasıdır.

İkona ressamınıñ yüksek ihtisaslıq seviyesine ve ikonalarnıñ büyük sanat qıymetine baqmadan mütehassıslar qaydan kelgenlerini pek meraq eteler.

Bu ikonalarnıñ Sovet ükümeti dinge qarşı küreşte kilseniñ qıymetli şeylerini elge keçirip yoq etken zaman Konotop şeeriniñ yerli tarih müzeyine kelgeni bellidir.

Buña köre de olarnıñ peyda oluv yeri Konotop şeeri ya da qomşu rayonlar ile bağlı olması mümkündir.

İkonalar müzeyimizge 1967-68 seneleri keldi.

Ulu şeitler Anastasiya ve Ulânanıñ resmi Ukraina içün pek nadirdir.

Eki getman qadın aqqında fikirler peyda olmasınıñ sebebidir – Anastasiya Skoropadska ve Ulâna Apostal.

Getman İvan Skoropadskıynıñ apayı Anastasiya Skoropadska 1717 senesi Gluhovda Üç Anastasiya kilsesini qurdı.

1709 senesi Gluhov Getmanlıqnıñ paytahtı oldı.

Obrazlarnıñ dünyaviyligi diqqat çeke, çünki adetince azizler çöl manzarası üzerinde azap tolu çıraylarınen riyazet urbalarda tasvir etile ediler.

Yani, bütün tış vastalar ulu şeitlerniñ dünyaviy yaşayışnıñ güzelliklerinden ve quvançlarından uzaqlaştırılması qayd etile edi.

Amma bu obrazlarda pek güzel urbalarda, zarif saçlı ve bezekli, atta yanaqlarda allıq ile şeitlerni köremiz.

Olarnıñ deñişüvi, Ukraina ikona sanatında temelli deñişmelerge sebep olğan ve “Ukraina barokkosı” kibi tanılğan

Avropa barokkosınıñ milliy versiyasınıñ yaratılmasına sebep olğan Barokko devriniñ yañı estetik ideallarına esaslana.

Bu zamannıñ ikonaları bayram hasiyetini aldı, içerisinde maddiy, dünyaviy güzellik maneviy güzelliknıñ ifadecisi oldı.

Ögümizde ulu şeitlerniñ obrazları olğanınıñ delili olarnıñ qollarında tutqan eşyalardır.

Çünki ikonadaki er angi bir element tesadüfiy degil.

Şeitlikleriniñ timsali qollarnıda tutqan nehl pıtaqları ve haçlardır.

Kıyiv Rusten berli Ukraina topraqlarında kultu tasdıqlanğan ulu şeit Varvaranıñ bir hususiyeti, elinde tutqan sofra ya da çay kasesidir.

O, azizlerniñ alâqası olmadan ölgen ruhlarğa şefaatnıñ bir timsalidir.

Azizlerniñ qolundaki qılıçlar olar Mesih dininiñ oğrunda küreşkenininñ timalidir.

Amma küçleri fizikiy silâda degil, dua ve imandadır.

Diqqat etiniñ, aziz Varvara qılıç üstünde, aziz Anastasiya ise tegerniñ üstündedir.

Tam bu aletlernen ulu şeitlet öldürilgen edi.

Eñ büyügi Peçersk Aziz papazlarnıñ Baş kilsesi olğan altı ikona, 1718 senesi yanğında zarar körgen Kıyiv-Peçersk lavra Uspensk baş kilsesiniñ yañarma vaqtında yazıldı.

Uspensk baş kilsesi 11-inci asırnıñ soñunda quruldı. Asırlıq tarih boyunca bir çoq kere: zelzele, moğollar daa soñra tatarlar, 1718 senesi yanğın neticesinde yıqılğan özgün bir mimariy yadikârlıqtır. Bu ikonalar yañı ikonostas içün tamam yanğından soñ baş kilseniñ yañarması vaqtında yaratıldı.

Baş kilseniñ soñ yıqılması 1941 senesi, Ekinci cian cenki vaqtında oldı. Bir çoq patlamadan soñ, ibadethaneniñ yerinde tek virane bar edi. Endi iç ğayrıdan tiklenmez kibi körüne edi. Amma 2000 senesi ibadethane, 18-inci asırnıñ başında getman Mazepa tarafından yapılğan restavratsiyadan soñ aldaki kibi baroko şekillerinde yañıdan quruldı. Bu ikonalar tek patlama vaqtında lavra çan qullesiniñ yaqınında olğanı içün saqlanıp qaldı.

Körgeniñiz ikonalar, esas – büyük ve güzel olğan baroko ikonostaslardan biriniñ parçası edi. İkonostas baş kilseniñ diger donatmaları kibi, getman İvan Skoropadskıynıñ yardımınen

quruldı. Bu işte esas rolni Kıyiv-Peçersk boyacı ustahaneniñ ustaları oynadı.

"Aziz Peçersk baş kilsesi" – ikonostas alt sırasınıñ saqlanıp qalğan ikonalardan biridir. Bu, Podoldaki Mıkola Naberejnıy kilsesiniñ papazı olğan meşur kıyivli Stefan Lubençenko ustanıñ eseridir. Zamanımızğa qadar yetken bu ikona, Lubençenkonıñ bütün sanat mirasınıñ tek eseridir.

Terminler aqqında bir qaç söz. "Prepodobnıy" – Aziz – keşişlik şahıslarınıñ nail olğan bir sıfat, azizlik alıdır. Peçersk lavra azizleriniñ ilk resimleri 1643 senesi, Petro Moğıla tarafından azizleştirilgen soñ meydanğa kele. Azizlerniñ toplu obraznıñ peyda olması, yunan azizlerniñ degil de, öz lavr soyunıñ ayrıca kösterilmesi, olarnıñ tasviriniñ yaratılması ihtiyacınen sebeplene. İkonada ilk sefer yañı tasvir sheması kerçekleşti. Böylece azizler muqaddeslik timsali olğan lavra panoraması üzerindeki bulutlar üstünde turalar. Eki gruppa şeklinde tasvir etileler: Yaqın qoba azizleri sol tarafta, Antoniy Peçerskıynıñ arqasında, Uzaq qoba azizleri sağ tarafta, Feodosiy arqasında yer alalar. Lavranıñ eki qurucısı keşiş cübbelerinde, ellerinde açıq burğular ile tasvir etilgendir. Yuqarıda sıralar arasında üç qadın tasvir etilgen – elinde bir qulle ile aziz Varvara, knâginâ Ulâna Olşanska ve baş raibe Yefrosıniya Polotska. Kompozitsiyanı "Peçersk Meryem ana" tamamlay: Meryem ana tizlerinde eki elinen er keske hayır duasını etken Mesih ile beraber tahtta, seyircige qarşı otura.

Bu ikonalar misalinde, ikonostasnıñ qurulışınen tanış olmağa başlaymız ve bunı nevbetteki zalda yapmağa devam etecekmiz. Böylece, pravoslav ikonostasınıñ eñ ast qısmında Eski Ahttaki süjetlernen temel sırası yerleşmekte. Peçersk Azizlerniñ baş kilsesi ikonası İsanıñ, Meryem ananıñ ikonaları ve aynı zamanda kimge ibadethane bağışlandı ya da belli bir yerlerde ürmet etilgen azizlerniñ ikonaları bulunğan ekinci sırada yerleşe edi. Üçünci sıra, pravoslav kilseniñ on eki esas bayramını tasvir etkeni içün bayram sırası dep adlandırıldı. Ögümizdeki ikonostasnıñ bayram sırasınıñ on eki ikonasından, müzeyde tek sekizi bar. Bayram sırasından ikonalar yapılğanda, örnek olaraq Avropa gravüraları alındı. Ayrıca, "Qudusqa kirüv" ikonası içün örnek, 1674 yılnıñ meşur "Piskator Bibliyası"ndaki belgisiz müellifniñ gravürası oldı. İkona ressamı gravüra

kompozitsiyanıñ esas qısmını akis etti, amma bazı detallerni deñiştirdi, hususan manzara ve Qudusnıñ Altın qapılarnıñ körünişini, qulledeki insanlarnı, ketişatnı seyir etken terekteki eki oğlançıqnı.

İkonalar, Kıyiv boyacılıq mektebiniñ yüksek seviyesini köstermektedir. Tamam bu mektep 18-inci asırnıñ devamında Getmanlıqnıñ esas sanat mektebi edi. Onıñ tesiri Volın, Slobojanşçına, bazı Belarus regionlarına, hristian Balqanlarğa, hususan Sirbistanğa da yayıldı.

Müzeyimizniñ kollektsiyasındaki er bir muqaddes sanat eseriniñ öz halâs ikâyesi bar desek olacaq. Kosmaçnıñ ğutsul köyünden kelgen ikonalar içün, Sergiy Paradjanovnıñ 60-ncı senelerniñ başında "Unutılğan ecdatlarnıñ kölgeleri" filminiñ çekilişi oğurlı bir vaziyet oldı. Dovjenko adına Kıyiv film studiyasında ötkerilgen studiya çekişleri içün ikonostasnıñ parçaları o devirde faaliyet köstergen Aziz Paraskeva kilsesinden Kıyivge alıp ketirildi. Rejissör apis etilgen soñ olar eki müzeyge ayırıldı. Daa qadimiy ikonalardan bazıları müzeyimizniñ kollektsiyasına berildi. Böyleliknen, olar mahv olunmaqtan qurtuldılar. Çünki 1983 senesi Sovet ükümeti, Ekinci cian cenki devrinde milliy areket adisilerinde kilseniñ emiyeti aqqında hatırlavlarnı yoq etip, gece Aziz Paraskeva kilsesini yaqtı.

Bundan ğayrı, bu kilseniñ tarihı, ıncıtılğan köylüler içün şlâhtadan intiqam alğan efsaneviy "ğutsul Robin Gud" Oleksa Dovbuş ile bağlıdır. Yerli efsanelerge köre, kilse köylüler içün Dovbuş ve onıñ arqadaşları ile işançlı bir körüşüv yeri edi.

Aziz Parakseva kilsesi 1718-1722 seneleri quruldı. Kilseniñ mimarlıq dizaynında ve iç dekoratsiyasında Ukrainanıñ ğarbındaki etnik medeniy bir bölge olğan Ğutsulşçına medeniyetiniñ ve yaşayışınıñ tekrarlanmaz bir hususiyeti akis etilgen.

Ögüñizde üç ikona – ikonostasnıñ merkeziy deisus sırasınıñ bir parçası. İsa, Meryem ana ve Vaftizci İoan peyğamberni tasvir etken merkeziy ikonanıñ adı "Deisus". Yunan tilinden tercimesi "dua", ikonada Meryem ana ve Vaftizci İoan namaz qılıp, İsağa muracaat eteler ve insanlıq içün qoruv isteyler. Tayin etilgen qaidelerge köre, bu ikona ikonostasnıñ merkezinde yerleşe edi ve er eki tarafından da avariylerniñ resmileri ile çift ikonalar bar edi.

İkona ressamı demokratiya, insanlıq ve sadelikke toqunğan diniy bir şekilniñ güzelligi aqqında öz añlayışına saiptir. Müellif şekilniñ dekorativ umumiyleştirilmesi içün büyük bir istidat köstere. Mavı, yeşil, qaverenki ve parlaq kümüş boyasında sıñırlı miqdarda renk olmasına baqmadan, ustalıqnen bir türlü renklerden qaçına.

Obrazlarda bazı shematizm bar, amma özgün obyektlerniñ olması azizlerni tanımağa yardım ete. Petronıñ qollarında anahtar, Pavlo elinen qılıçqa tayana, İncil hristianından biri açıq kitapnı tuta.

Azizlerniñ şekilleri dekorativ oyma kemernen çerçivelengen kümüş bir üzerinde kösterilgen. Em resimniñ özünde, em de arqa planınıñ relyef bezeginde örnekniñ qullanıluvı halq sanatnıñ ve barokko estetikasınıñ bu ikonalarnıñ müellifine tesir etkenini bildire. Söz sırası, o bayağı eserniñ saibidir. Buña özüne has üslübiy ve renkli hususiyetler delâlet ete. Alâ daa belli olmağan bu halq ustasınıñ nadir eserleri bizim kollektsiyamızdan ğayrı başqa Kıyiv, Lviv, Olesko, Kolomıya, İvano-Frankivsk müzeylerinde ve şahsiy kollektsiyalarda bar.

Bu zalda, Çernigivdeki Berezna köyünde bulunğan Mesihniñ kökke köterilüv kilsesiniñ ikonastasında 12 eserni köre bilirsiñiz. Bu ibadethane muqaddes sanatnıñ meşur bir yadikârlığıdır.

İkonalar bereznansk şah eserniñ ne qadar muazzam olğanına dair bir fikir bere. Aman-aman 18 metr yüksekliginde, 22 metr keñliginde ve içinde qararnen yüz ikona resim obrazları olğan oyulğan ikonostas, ince zevq ve ustalığınen ayırıla edi. Voznesenska kilsesi, 1761 senesi yerli cemiyet ve qazaq yüzbaşı Yakım Sahnovskıynıñ sımarışınen quruldı. Ukraina halq ustaları eskiden berli yüksek bina qurma qabiliyetinen meşur ediler ve Berezna köyündeki kilse bu halq ananesiniñ müstesna bir örnegi oldı.

1936 senesi, kilse yapılarınıñ yıqılma dalğasında, Sovet ükümeti Voznesenska kilsesisini yoq etti. Müzeyimizniñ o vaqıttaki müdiri Pımen Rudâkov bu kibi niyetlerni ögrengende, pek qıymetli eserlerni qurtarmaq içün müzey hadimi, sanatşınas Pavlo Joltovskıynı Bereznağa yolladı. Yazıq ki, vaqıt ve kerekli aletlerniñ eksikligi sebebinden Joltovskıy ikonostasnıñ müteşem oyma elementlerini söküp olamadı, lâkin 24 ikonanı qurtara

bildi. Şimdi Ukraina Milliy sanat müzeyinde ve Kıyiv Peçersk qoruğında saqlanmaqtalar.

Şimdi seyir etkeniñiz eñ büyük dört ikona, abideviy ikonostasnıñ merkeziy qısmında – dörtünci, deisus dep adlandırılğan sırada buluna edi. Onıñ ortasında, İsanıñ ulu obrazı ile Meryem ana ve Vaftizci İoan buluna edi, bunıñ adı da "Deisus"tır. Yanlarında 12 avariy, er eki tarafta 6-şar tasvir etilgen.

Demi, evelki zalda, İsa, Meryem ana ve Vaftizcinen İoan olğan Deisus adlı ikona türüni körmege imkânıñız oldı ve bu sebepten farqlı coğrafiya yerlerden kelgen ve yarım asırdan ziyade bir vaqıt içinde yapılğan resimler, üslüp ceetinden ne qadar farqlı olğanlarını qıyaslay bilesiñiz.

Azizlerniñ resimleri – merasimli ve yücedir. Deisustaki figuralarnıñ abideviyligine ve renk aenkligine, tafsilâtlı bir şekilde modellengen kerçekçi sımalarğa, qıyafet bezetmeniñ zengin ornamentalleştirilmesine diqqat etiñiz. Avariyler ise yaraştırmadan marumdır, ressam olarnı farqlı bir üslüp añlamada yarattı: mında diqqat, şekillerniñ tüzlem añlatılmasına degil de, acimiy olmasına ve obrazlarnıñ ferdiyleştirilmesine celp etile. Qırmızı ile qoyu mavı renklerniñ birleştirilmesi daa ölçüli bir gammanı bere. "Deisus" avariylernen birlikte muazzam bir ansamblni yarata, merkeziy ikona özüne has yaraştırıcılıqnen farqlana.

Pencereler arasındaki boşluqta, cennet bağçasındaki guna işleme levhasını köre bilirsiñiz. İkonostasnıñ ast qatında yer ala edi. İkonanıñ müteşem yaldızlı çerçevesine diqqat etiñiz. Bütün ikonostas qararnen böyle körüne edi. İçindeki ajurlı ösümlik örnegi bütün yapını toldura edi. Bu sebepten, Getmanlıq devrinde ikona resim yapma ve dekorativ ağaç oymanıñ eñ yahşı örneklerinden biri olğanına inanmaq zor degil.

Bereznadaki ikonalar, aşkâr, farqlı zamanlarda ve farqlı ustalar tarafından yaratılğanına baqmadan, tek ansamblni kerçekleştire edi, çünki bir – ukrain barokko üslübiniñ köstermesi edi.

Bu resim bizni 17-nci asırnıñ soñu – 18-nci asırnıñ başındaki ukrain arbiy ve devlet erbabı Starodub polkovnigi Mihaylo Aydriyovıç Miklaşevskıy ile tanış ete. O, üç getmannıñ safdaşı edi – Demyan Mnoğoğrişnıy, İvan Samoylovıç ve İvan Mazepa.

Soñkisi, 1689 senesi Miklaşevskıynı Starodubsk polkunıñ polkovnigi vazifesine tayin etti. Starodubşçına – çoq kere türlü devletlerniñ siyasiy tesiri altına oğrağan Ukrainanıñ şimaldeki tarihiy topraqlarıdır. 1663 senesinden Starodub şeeri çoq sayılı arbiy kapmaniyalarda iştirak etken ve Getmanşçınanıñ terkibindeki eñ küçlülerinden biri olğan Starodub polkunıñ arbiy-memuriy merkezine çevirildi.

Meraqlıdır ki, arbiy işlerden ğayrı, qazaq çavuşı reberlik etken bölgeniñ iqtisadiy ve medeniy inkişafı ile de oğraşa edi. Misal olaraq, Mihaylo Miklaşevskıynıñ devrinde Siverskıy ülkesinde faal inşaat başlandı, Starodub şeeri ise ibadethaneler ve keşişhanelerniñ eskileri yañıdan tiklenilgen ve yañıları qurulğan ülkeniñ medeniy ve mimariy paytahtına çevirildi.

Mihaylo Miklaşevskıynıñ resminiñ yaratılma tarihı uzun müddet sır altında qaldı. Ve tek yaqınlarda arhivler tarafından açıldı. 1768 senesi polkovnikniñ defin etilgen Kıyiv-Vıdubıçi keşişhanesinde onıñ resmini qoymağa qarar berdiler. Bunıñ içün torunından, nümüne olaraq qullanıla bilgen Miklaşevskıynıñ, belki de daa sağ olğanında yapılğan resmini istediler. Keşişhanesiniñ keşişlerinden biri oña baqıp kopiyasını yaptı. Amma mında Miklaşevskıy artıq tam boyda tasfir etilgen. 1722 senesi keşişhane qardaşlarınıñ emri ile bir nusha ğayrıdan yazıldı. O vaqıttan berdi, polkovnikniñ defin etilgen yerinde tura ve bugünge qadar kafedral kilsesinde mevcuttır.

Diqqat etiñiz: müellifler yüzüne degil, çeşit tüslü jupan, polkovnikniñ dindarlığı ve oqumışlığına has olğan atributlarğa daa çoq diqqat berdi. Mesele şunda ki, temsil etilgen resimniñ esas maqsadı şahsnıñ statusını köstermektir. Keten üzerinde tasvir etilgen eşyalar timsaliy mana taşıylar: pernaç iqtidarnı timsal ete, qılıç – arbiy elitağa ait, haçqa kerme – dindarlıq, tuğra ise qazaq soyunıñ timsalidir.

Aşağıdaki yazı Vıdubıçı keşişhanesindeki polkovnikniñ eki kilseni qurğanına delâlet ete. Olardan birinde de Nesvijde ölüminden soñ defin etilgen.

"Arslan ağzını yırtqan Samson" eykeli başta, kıyivli mimar Vasıl Ğrıgoroviç Barskıy tarafından 1749 senesi leyhalandırılğan Podoldaki Kontraktova meydanında tiklengen, Kıyivniñ meşur mimariy yapısınıñ – barokko qamereniñ merkezinde yerleşe edi.

Eski zamanlarda, şimdi qamere olğan yerde, Kıyiv halqınıñ muqaddes olaraq sayğan bir çoqraq bar edi. Kıyivde suv ağı peyda olğanda, bu yer onıñ noqtalarından biri oldı. Mında, qomşu Andriyivska dağından temiz suv berile edi. Çeşme eykel fikriniñ ilk körünişi, bugün körgenimizden tamamınen farqlı edi. Suv, "Felitsiyan" adlı melekniñ elinde tutqan kasadan aqa edi.

1777 senesi, qamere damında, Andriy Pervozvanıynıñ madeniy eykelini tiklediler. Bu eykel, Femida ve Mihail baş melekniñ madeniy eykellerini de içinde bulundırğan meydannıñ eykel ansambliniñ bir parçası oldı. Yaqınlarındaki belediye binasınıñ ögünde yerleştirilgen edi. Şimdi Femida ve Mihail eykellerniñ originalları Ukraina tarihı milliy müzeyinde ve Kıyiv tarihı müzeyinde saqlanmaqta. Andriy Pervozvanıynıñ eykel originalı ise bu zalda, Samson yanında yer ala.

1808 senesi kasa ile melek yerine Bibliya qaramanı Samson ile bir arslan figurasını tiklediler. Ve suv endi kasadan degil, arslannıñ ağzından aqa edi.

Üç yıl soñra, 1811 senesi Podolda harap etici bir yanğın oldı, bu yanğında qamere de zarar kördi. Samson ağaç eykeliniñ yanğında saqlanıp qaldımı yoqmı qatiy olaraq bilinmemektedir. Yanğan ya da bozulıp qalğan da ola bilir, ve körgeniñiz eser 1811 yılından soñra yapılğandır. Arhiv malümatı da, 19-ıncı asır boyunca eykelniñ bir çoq yañarmasını qayd ete. Bunı, eykel üzerinde qararnen on qat boya ve astar boya olğanını belli etken boya talili de tasdıqladı.

Eykel müzeyimizge Birinci cian cenkinden evel kelip çıqtı. Büyük ihtimal 1912 senesi, müzeyniñ zallarında "Eski Kıyiv" sergisi açılğanda. Şimdi Kontraktova meydanındaki yañılanğan pavilyonında Samsonnıñ beton kopiyası tura, qamereni ise Andriy avariyniñ madeniy kopiyası yaraştıra.

Umumiy adı “Qazaq-bandurıst” olğan halq resimleri Ukrainanıñ resim sanatında özgün bir fenomen alına keldi. Olarnıñ inkişafı, tahminen, 17-nci asırnıñ ekinci yarısında başladı. Amma saqlanıp qalğan eserlerniñ çoqusı 19-ncı asırğa aittir. Yani, qazaq obrazınıñ artıq keçmiş azatlıqlarğa asretini köstergen vaqıt. Müzeyimizniñ kollektsiyasında otuz bir böyle resim bar ve Ukrainada eñ büyüktir!

Bu resimlerge dair qullanılğan “halq resim” ıstılası, bu eserlerniñ müelliflerniñ zenaat tasili olmağanınen bağlı. Amma

bazı resimler, janr qaidelerine riayet etip, adını gizlegen ressamlarnıñ elini bildire, buña köre müelliflerniñ imzaları nadir istisnalar olaraq rastkele. Meraqlıdır ki, ressamlarnıñ imzasızlığı umumen 19-ncı asırğa has degil edi.

Resimler yalıñız keten bezi üstünde degil, em de divarlar, qapılar, araba qapıları, balqurt sepetlerinde ve diger yerlerge yapıla edi. Böyle bir resim evni ve içinde yaşağan qorantanı qoruğanına inanıla edi.

Er vaqıt bu kibi resimlerniñ elementi olğan yazı adetince vertep areketinen bağlıdır. Bu teatr temaşalarında sanağa çıqqan qazaq şaqalı bir monolog ayta edi. Bazı resimlerde 18-nci asırnıñ ekinci yarısından berli belli olğan vertep metinlerden alıntılar bar.

Qazaq yaşayışınıñ türlü saalarınen zenginleştirilgen biraz farqlı kompoziyatsiyağa “Qazaq-Mamay” aytıla. Ukrain tilinde “Mamay” sözü çölniñ köçebe halqlarını, bazıda taş çöl eykellerini tasvir etmek içün qullanıla edi. Amma halq bu adnı “Qazaq-aydut, zaporojets, aydamaq, zıpqın” manasında da qullana edi.

Merkeziy resim milliy keçmişniñ romantik timsaliniñ parlaq bir nümünesidir. Paalı jupandaki bir qazaq közge körünmegen çöl arasında emenniñ altında şarqiy bir şekilde oturıp bandura çala. Mında em de bir ikona ressamı merafetine saip olğan bir ihtisasiy ressamnıñ eli aydın körüne. Uyğun şekilde müellif kompozitsiyada mızraqqa bağlanğan zarif atnı yerleştire; qazaqnıñ etrafında barot qutusı, tüfek, şapke ve şişenen qade bar. Emen teregine qılıç, buhurdan ve uydurma tuğra asılğan. Qara ince mıyıq, adiy çizgilernen bir oval yüz qaytsız derecede sakin, azatlıq aqqında teren tüşüne. Tıraşlı başındaki bir tutam saçına, meşur “arınğa” diqqat etiñiz. Kinazlıq zamanlarında böyle bir tutam elitanıñ alâmeti edi.

Bu resimde qazaqnıñ qaramanlıq obrazı ile yazılarnıñ mizahiy mündericesi arasındaki tezat hususan diqqat çeke. Bu tezat, “Qazaq-bandurıstlar” ile bağlı bütün resimlerge has.

Şair ve ressam Taras Şevçenkonıñ sanatı, 19-ıncı asırnıñ ukrain resimi ve keçmişniñ milliy ananesi arasında birleştirilgen bir alqa alına keldi.

Şiiriyet ve tasviriy sanat içün yekâne, güzellik ve aenk idealını yarattı, ukrain köylüligine has etikanı ve klassik Avropa sanatınıñ estetikasını birleştirdi.

Bir vaqıtlatı müzey, Ekinci cian cenkinden evel Kıyivdeki yañı qurulğan ressam müzeyine teslim etligen Şevçenko eserleriniñ büyük bir toplamına saip edi. Bu sebepten şimdi, sergimizniñ merkeziy yerini, sürgünden qaytqan soñ ve ölümden qısqa bir vaqıt evel 1860 senesi resim yapılğan Şevçenkonıñ öz portreti ala. Portretten, qabiliyeti, istidatı ve şahsiy bahtı taqdir tarafından zalımca yoq etilgen bir insannıñ facialı obrazı peyda ola. Yaşlıq hayalları ile yaşayış kerçekligi arasındaki dramatik kontrast, yolnıñ başlanğıcı ile soñu arasındaki güzel til, yarıq ve qaranlıq arasındaki kontrast olaraq ifade etile. Şevçenko bu usulnen, yarıq ve kölge oyunınıñ meşur ustası olğan Rembrandtnıñ icadına ayranlığını bildire. Bu, müzeyniñ toplamındaki Şevçenkonıñ yekâne güzel manzaralı eseridir.

Portretniñ etrafında, 1844 senesi yaratılğan "Güzel manzaralı Ukraina" ofortlar seriyasından yapraqlar yerleştirilgen. Vaqıt-vaqıt neşir olaraq planlaştırılğan "Güzel manzaralı Ukraina", seyircini tabiat, tarih ve yurtnıñ adetlerinen tanıştırmaq kerek edi.

Ofortlarnıñ romantik-yüksek alı, közge çarpqan yarıq ve kölge oyunı ile qayd etilgendir. "Makeme şurası" kompozitsiyanıñ ölçüli ritmini is etmege tırışıñız. Ressam, ananeviy uquqnıñ esaplama ikmetini, yani eski zamanlardan berli Ukrainada bar olğan yazılmağan qaidelerniñ sistemasını, zamanınıñ adaletsiz resmiy makemesinen qarşılaştıra. Bu ofortqa ressam izalı bir yazı qoştı: "Otaman, taacip bir şey olğanda, şura ve makemege köydeki cemaatnı toplar... Cemaat aqıl tanışıp ve razı olğan bir şeyge qarar berip, duşmannen barışıp ya da ceza berip, birer qade pozvovoyadan içip, dağılalar". "Makeme şurası" pek populâr edi ve halq boyacılığında çoq tekrarı olğan edi.

Diger **"Çıgırındaki ediyeler"** ofortı tarihnıñ müim bir anni añlata – Getman Bogdan Hmelnıtskıynıñ qazaq devleti içün bir ittifaqdaşnı saylamasını. Şevçenkonıñ tetqiq etken Markevıçnıñ "Ruslar tarihı" ve "Kiçik Rusiye tarihı"nda bu vaziyet, Getmanlıq paytahtındaki elçihanelerge birden üç devletniñ ziyaret etmesi olaraq tasvirlengen. Kompozitsiyanıñ merkezinde türk ediyeleri, eki taraftan da kergin bir bekleyiş içinde çar ve sultan elçileri. Sağ tarafta leh elçisi yarı qaranlıqta otura. Onıñ turuşı, muzakereniñ muvafaqiyetsiz keçecegini ifade ete. Terenlikte

qazaq çavuşlığı mesleatlaşa. Şura, qılıçlı bir qazaq tarafından diñlene, bürüştirilgen mañlayı, saylavnıñ dramatikliginiñ farqında olmasını ve ciddiy şübeleri olğanını köstere.

Taras Şevçenko, Rusiye imperiyasınıñ topraqlarında ofort sanatınıñ inkişaf etmesinde büyük rol oynadı. Sanatnıñ bu türdeki muvafaqiyetleri içün 1860-ıncı senesi gravüra akademiki unvanını aldı.

Taras Şevçenko öz zamandaş-ressamları içün ukrain mevzusını açtı.

Peterburg sakini Lev Jemçujnıkov, 1850-nci yıllarnıñ başından berli yaz aylarını Ukrainada keçirdi, halq yırlarını topladı, kobzar Ostap Veresay ile dost oldı ve Şevçenoknıñ şiiriyetini oqudı. Halq destanları ve Şevçenkonıñ “Katerına” poeması ressamnı “Kobzar yolda” romantik resimni yapmağa ilhamlardırdı.

Sanki bir ada tuman ile örtülgen boz manzara üzerinde körüngen kiçik bir bayırda tasvir etilgen yetekleyici ile kobzar. Tüz çölniñ üzerinde bitken dögüşniniñ timsali olğan qarğalar aylanıp uça. Verst diregi – poçta qasabalarına qadar olğan mesafeni köstergen bir yol işareti – vaqialar Rusiye imperiyası devrinde yüz bergenini açıq şekilde bildire edi. Sade urbağa baqmadan, kobzar ilk nevbette tilenci kibi degil, ilhamlanğan bir yırcı kibi körüne. Kör közleri, közleri körgen içün körülmegen şeylerge çevirilgen. Resim büyük qaraman keçmişi olğan memleketniñ yoqsul zemanesi aqqında ikâye ete.

Başqa bir ressam İvan Sokolovnıñ ömrü Harkiv vilâyeti ile bağlıdır. O, Lev Jemçujnıkov, Kostântın Trutovskıy, Taras Şevçenko ile tanış edi. Şevçenko şiiriyetiniñ tesiri altında, o, “Askerlerni ozğaruv” eñ meşur resmini yaptı. Bu resimde, insanlarnıñ taqdirini tüşüngen o zamanki ziyalılarnıñ ruhunıñ tesiri duyula. Neticede tam bu mizaclar içtimaiy yaşayışnıñ qusurlarını meydanğa çıqarğan tenqidiy kerçekçilik kibi bir sanat adisesine sebep oldı.

Qarnen örtülgen yolda çanalarnen acemiy askerlerni alıp ketkenlerini köremiz. Olarnıñ peşinden ise yaqınları – keyfsiz qız ile bala ve qartlıq ve qasevetten egilgen ana kete. Sade kompozitsiya, klasik sanatqa has olğan duyğularnı ifade etmekte ağır sabırlıq ve qaramanlarnıñ alicenap qıyafeti samimiy liriklik ile uyğun bir şekilde birleşip, soñ derecede romantik bir obraz yarata.

Kostântın Trutovskıynıñ icadında şarqiy Slobojanşçınanıñ yaşayışı akis etilgen. Romantik, oynaq, halq yaşayışına ayranlıq ile eserleri em tasil alğan adamlar, em de köylüler tarafından sevile edi. Trutovskıy esas janr motivleriniñ nümünelerini inkişaf ettirdi – yahşı kelişilgen iş levhaları, dülber merasimler, sevgi körüşmeleri ve qız eybetlemeleri. Bütün bu janrlar 19-ncı asırda Ukraina ressamlığı içün tipik alğa keldi.

Kostântın Trutovskıynıñ resimindeki toyda başlıq parası levhası ufuqta kilse ile köy manzrası üzerinde ola. Andan toy merasiminden soñra toy treni keri qayta. Uzaqta yağmur sepeley, bu bahtlı bir evlilikniñ alâmetidir. Bulutlardaki boşluqlardan parlaq küneş şavleleri tüşe. Yarıq ve kölge noqtaları personajlarnıñ areketleriniñ canlılığını ve ifadeli olmasını ayrıca köstere. Esernniñ dubarsı, toy merasimi vaqtında yañı bir sevginiñ doğmasıdır. Qızlar arasında bir qırmızı toqumadaki qıznı yarıqlatqan parlaq şavlege baqıñız. O, mavı şalvardaki civan bir oğlannıñ zarif endamından közlerini çekmey.

Jemçujnıkov, Sokolov ve Trutovskıy Ukraina yaşayış ressamlığınıñ inkişafına müim isse qoştılar.

Odesa sanat mektebiniñ eñ meşur temsilcisi, pedagog, Odesa müzeyiniñ ilk muafızı Kıriyak Kostandi çoqbalalı yunan balıqçı ailesinde doğdı. Meraqlı şu ki, liman şeerinde yaşap, iç bir vaqıt deñiz resimi yapmadı. Zira o, Kostandi daa 9 yaşında eken, babasını aldı.

Petersburg sanat akademiyasında oquğanda, Kostandi kerçekçiliknen meraqlandı ve şiddetli içtimaiy mevzularğa diqqat etip başladı. Böylece ressam **"İnsanlar içine"** resminde, topraqsız köylülikniñ meselesine toquna. Qız, evini terk etmege ve iş qıdırmağa mecbur qala. Müellifniñ, kompozitsiya yardımınen, qıznıñ endamını qalabalıq bir vagon içinde nasıl ayırğanına diqqat etiñiz. Onı yalıñız, kök boşluğı ve öz duyğularınıñ telâşınen öz başına qaldıra.

Petersburgdan Odesağa qaytqan Kostandi, daa evel resimlerindeki qoyu tonlarnı red ete. Ressam, eñ sade motivlerde çeşit renklerni tapa ve tuvğan yerleriniñ civarlarınıñ güzelligini vatandaşlarına aça. **"Erte baar"** resminde usta, endi uyanğan tabiatnıñ aydın sevinç duyğusını ustalıqnen, muvafaqiyetli bir şekilde ifade ete. Kostandi bu resimni, Odesadaki Uspensk manastırınıñ yaqınlarında yaptı. Anda,

qaravul evçiginde, yazda ailesinen birlikte sıq-sıq yaşay edi. Küneş, parlaq yeşil yaş otnı ve kilseniñ yarımtögerek qubbelerini kümüş yıltıramasınen toldura. Ve bularnıñ ortasında – qart keşişniñ figurası, kölgesi de qoyu bir leke şeklinde parlaq yarıqlatılğan yolçıq üzerine tüşe. Ressam mında kerçekçilikke ait zemane adiselerge, insan yaşayışınıñ manası üzerine felsefiy tüşüncelerge açıq-aydın bir qıymet kesme printsipinden keçe. **"Erte baar"** eseri, 1900 senesi Paris halqara sergisinde tunç medal qazandı.

Kostandiniñ peyzajlarında daa çoq yaz körünmekte. Çünki tamam yazda ressam ders bermekten serbest edi. Bu sebepten icatkâtlıq içün daa çoq vaqtı bar edi. Ressamnıñ eñ sevgen motivlerden biri – yaz yeşillikleri arasında beyaz qaz sırasıdır. Beyaz tükler, tarlalarnıñ zumrut tonlarını, kökniñ mavısını, küneşniñ batmasınıñ altın ve şarap renklerini akis etip, tonlarnen oynay. İlk baqışta sade ve adiy **"Qazlar"** etüdi, aslında güzelligi ressamnıñ ayatındaki eñ büyük qıymeti olğan tabiatqa qarşı ciddiy ve titrev bir munasebetnen tolu.

Mıkola Pımonenko, 19-ncı asırnıñ soñlarında ukrain resim sanatında yaşayış resimleriniñ eñ meşur ustalarından biri edi. Kıyiv resim mektebinde oquğanda Trutovskıy ve Sokolovnıñ resimlerini kopiyalay edi. Neticede köy yaşayışı, köy merasimleri ile meraqlandı. Pımonenko sıq-sıq selefleriniñ süjetlerini qullana edi. Amma personajlarnıñ psihologiyasına ve içtimaiy vaziyetine daa çoq diqqat ayıra edi.

Pımonenkonıñ “Kıyiv guberniyasında toy” adlı ilk resiminiñ süjeti toynıñ ekinci künü keçirilgen “toy yürüşi” eski merasimge esaslana. Yigitniñ evine şeñ ve biraz ayıp türküler ve qırmızı bayraq ile ketken yürüş köydeşlerge kelinniñ bakire olğanını bildire edi. Sarhoş soylarnıñ darma-dağın yürüşi manzaranıñ tınç renkleri üzerinde ayırlıp tura. Küzge has olğan hafif keder ve qayğılı keyf resimdeki ekinci dereceli personajlarnıñ komikligini yımşata ve genç qorantanıñ utanuvını ayrıca köstere.

Pımonenkonıñ ressamlıq ustalığınıñ inkişafına qaynatasınıñ, belli ukrain manzara ressamı Volodımır Orlovskıynıñ tevsiyeleri büyük tesir etti. Onıñ resimlerini siz nevbetteki zalda köreceksiñiz.

Pımonenkonıñ resimleriniñ qaramanları sıq-sıq, Pımonenkonıñ yaz ustahanesi olğan Kıyiv civarındaki bir köyniñ sakinleri edi.

Yerli manzaralar janr kompozitsiyalarınıñ ayırılmaz parçasına çevirildi.

Tahminen yigirmi yıl soñra 1908 senesi yapılğan “İdıliya” resmi ustanıñ ressamlıq tiliniñ yañı hasiyetini numayış ete. Devirniñ talaplarına uyğun olaraq resimleri yarıq, ava, parlaq renkler ile tolu. Ukrain sanatı içün ananeviy olğan köy manzarası üzerinde aşıqlarnı tasvir etüv Pımonenkoğa aenlklik ve sevinçniñ üküm sürgen mükemmel bir dünyanıñ güzelligini köstermege imkân bere. Personajlarınıñ duyğuları ufaq-tüfek şeylerde körüne. Bu vaziyette, qızlarnıñ fal baqqan papadiye çiçegidir. Oynaq eglenceli sanalaştırma ressamda tesirli bir sevgi ikâyesine çevirile.

Mıkola Pımonenko Kıyiv resim mektebinde, Sanat mektebinde, Polittehnik institutında ders berdi. Resimleriniñ qoyu renkleri ve yarıq effektleri, ukrain avangardınıñ kelecek klassikleri olğan genç Kazımır Malevıç ve Vasıl Yermolovda büyük teessurat qaldırdı. Malevıç öz tercimeialında yazdı: “Ustahanesinde körgenim er şeyden ayran qaldım”.

Sergiy Svitoslavskıy peyzaj resmi milliy mektebiniñ ustazlarından biridir. Köçüci Oleksiy Savrasovnıñ talebesidir, o, kerçekçilik printsiplerine ardı-sıra riayet ete edi.

Bir kün bir acemiy ressam, Svitoslavskıyğa resimleri içün peyzaj motivlerini nasıl tapqanını sorağanında, ressam sessizce çiftlikniñ qapısından çıqtı, molbertni yerleştirdi ve eki saat içinde çöl bataqlığınıñ acayip bir etüdini yaptı. Ressam közge çarpqan manzaralarnı qıdırmadı. Eserlerinde tabiatnıñ kündelik-nesriy motivleri iç mananı ve şiiriy obrazlıqnı qazanğan edi. Ve peyzajlarğa mıtlaqa insanlarnıñ ve ayvanlarnıñ resimlerini kirsete edi, böylece manzaralarğa ayatiy kerçeklikni qoşa edi.

"Öküzler qarasabanda" resminiñ tışqı sade motivinde, köy ayatınıñ esasları ve onıñ kündelik qıyın emegi aqqında, halqı evel zamandan berli ziraatçılıqnen oğraşqan Ukraina aqqında teren mündericeli ikâye açıqlana. Ufuq sızığına diqqat etiñiz. Svitoslavskıynıñ bir çoq kompozitsiyasında açıq-aydın ifadelengen ve sanki resim çerçevesini keñişlete. **"Öküzler qarasabanda"** resminde bu sızıq sabannen sürülgen ağır topraq ile yengil kök arasındaki kontrastnı quvetleştire. Böyle kontrast sayesinde kündelik, sade süjet epik çizgilerni qazana. Kökniñ

mavı-şeffaf tonu ve beyaz-pempe bulutçıqları, tek renkli peyzajğa acayip baar tazeligi duyğusını ketire.

Svitoslavskıy eserlerinde sıq-sıq Ukrainanıñ bir timsali olğan Dnipronı resim yaptı. Özen yanında ressamnıñ Kıyivdeki çiftligi bar edi. Tabiatta resim yapılğan **"Parom"** resminde, yeknesaq manzara fonunda – tüz bir yerde, sıñırsız suv ve ağarğan kökte – insanlar ve ayvanlarnen tolu bir parom közge çarpa. Suv üzerindeki kiçik dalğalardan devamlı bir yalı sızığına qadar er şey, özenniñ soñsuzlıq, büyüklik tasavurını doğura. Öyle körüne ki, resim aslında sıñırsız Dnipro özenininñ tek ufaq bir parçasını içine ala bildi.

Ğarpqa ihtisasiy ustalığını mükemmeleştirmek içün barğan zenaatdaşlarınıñ aksine, Svitoslavskıy üç kere şarqqa seyaat etti. Ressamnıñ şarqiy peyzajlarında küneş meydanlıqnı toldura, onıñ sıcaq sağında renkler bütünley kösterilip başlay. Svitoslavskıy asiya çöllerini, dağ manzaralarını ve "Samarqand bazarı" resmindeki kibi renkli bazarlarnı resim yaptı. Onıñ eserlerinde bediiy obrazlıq ve etnografik tamlığı uzviy bir şekilde bir arada buluna. Orta Asiyada, Pamir dağ aldınıñ eñ uzaq rayonlarında seyaat etkende, Svitoslavskıy daa müim bir vazifeni becere edi – ekzotik quş ve ayvanlarnı yaqalap, öz parasınen yañı qurulğan Kıyiv ayvanat bağçasına yollay edi. Bunda, ayvanlarnı sevgen ve ayvanlarnı çoq resim yapqan ressam, ilmiy bir mananı köre edi.

Sergiy Svitoslavskıy yalıñız istidatlı bir ressam degil, aynı zamanda faal bir vatandaş, hayırsever edi: eserlerini hayriye sergilerine göñülli olaraq bere edi, Qızıl Haç faydasına para yollay edi, sel vaqıtlarında özü qayıqqa minip, insanlarnı qurtara edi. Bazılarına maddiy olaraq da yardım ete edi. 1905 senesi inqilâp vaqialarında iştirak içün Kıyiv bediiy oquv yurtundan 40 student çıqarılğanda, ressam olarnı askerlikten qurtarmaq içün, öz bediiy studiyasını teşkil etti. Bu arada, bu studiyada bir vaqıt devamında belli ressam ve ukrain avangard nazariyecisi – Oleksandr Boğomazov ve eykelcilikte kubizmniñ esasçısı – Oleksandr Arhıpenko oqudı.

İnqilâptan soñ Svitoslavskıy aqqında unuttılar. Usta aman-aman kör oldı ve çalışıp olamadı. Ayatta qalmaq içün, ürmetli ressam qopqalarnı qaladı, qazan yaptı, olarnı ötmekke deñiştirdi, qartop östürdi, bazarda sebze sattı...

Sankt-Peterburg Sanat akademiyasınıñ talebesi, Harkiv sakini Sergiy Vasılkivskıy yaz tatilleri vaqtında tuvğan yerleriniñ manzaralarını tasvir etip, seyaat etmege seve edi. 1883 senesi yazda yapılğan etüdler esasında Vasılkivskıy eñ lirik resmilerinden biri olğan **“Ukrainada baar”** eserini yapa. Ressam tesadüfiy olğan er şeyni etüdlerinden ala ve yerge romantik adamsız bir körüniş bere. Aqiqiy manzaradan zamannıñ yavaş-yavaş keçken ve insannıñ tabiat ile ve öz ruhu ile uyğunlıqta yaşağan hayallarğa dalğan bir yer obrazını yarata.

1885 senesi Vasılkivskıy Akademiyanıñ altın medalini ve özüni inkişaf ettirmek içün memleket tışına seyaat etmege aq qazana. Avropa boyu seyaat etkende, Pariste Sergiy Vasılkivskıy semetdeşi, ressam İvan Pohitonov ile tanışa. Ve onıñ tesiri altında icadiy tarzını deñiştire. O vaqıttan berli, ressamnıñ arsenalında eñ çoq özüne has olğan, esasen qıymetli ağaçlardan tahtalarğa yapılğan kiçik mükemmel manzaralardır. Vasılkivskıynıñ eñ sevimli motivleri arasında özen ve göllerniñ tınç suvlarında akis olunğan erğuvaniy ve altın şefaqlar bar. Bu resimlerde seyaatçı ve avesli avcı olğan Sergiy İvanovıç tabiat ile tek qalma teessuratlarını akis ete edi.

1885 senesi meşur tarihçı Dmıtro Yavornıtskıy, genç Sergiy Vasılkivskıyğa bağışlanğan ayranlıq ile tolu olğan maqalesinde ressamnı tarihiy mevzuğa muracaat etmege çağıra: “Bugünden vatanıñnıñ uzaq keçmişine seyaat et ve anda öz resimleriñ içün em ilham, em zengin malümat taparsıñ”.

“**Qazaqlar çölde**” resmi seyircini halq destanarında yırlanğan qazaqlar devrine alıp kete. Vasilkıvskıynıñ tarihiy resimleri folklor obrazlarına esaslanğan, qaramanları adsızdır, bu özü halqtır, tarih ve eposnıñ yaratıcısı. Manzara da resimniñ qaramanı – evel dögüş meydanı olğan çöldir ve devriyecilerniñ ufuqnı közetken yüksek mezardır. Bu manzara şekilleri Ukraina medeniyeti içün timsaliydir. Olar resimni keçmişniñ canlı nefesi ile tolduralar.

Ukrain moderniniñ parlaq temsilcisi olğan Vsevolod Maksımovıç, Avropa tarzı sanat alâmetleriniñ milliy ananelernen uzviy olaraq biri-birine keçkeninen meraqlıdır. Ressamnıñ sistematik zenaat tasili yoq edi. İlk ihtisasiy becериklerni Poltavada, meşur ressam-köçüci Ğrıgoriy Myasoedovnıñ oğlu – İvan Myasoedovnıñ reberliginde aldı. Bir vaqıt devamında

Moskvadaki Fedor Rerbergniñ studiyasını ziyaret etti, onıñ tesirinen Britaniya ve Ukraina-Rusiye meşur moder tarzı ustaları – Odri Berdsley ve Mıhaylo Vrubel icatlarınen meraqlandı.

Vsevolod Maksımovıç, azaları antik devirniñ sanat ideallarına bağlı olğan ve çıplaqlıqnı tatbiq etken İvan Myasoedovnıñ "Tañrılarnıñ bağçası" adlı Poltava tögeregine kire edi. Bu sebepten, Maksımovıçnıñ bir çoq eserinde, qadimiy yunan sanat ananelerini akis etken yaş çıplaq vucutnıñ güzelligi maqtap yırlanğandır. Ressam bogem bir ayat yaşadı, futuristler Vladimir Mayakovskıy, Davıd Burlük, Velımır Hlebnikov, Vasıl Kamenskıy ile yaqın temasta buluna edi. 1914 senesi "№13 Futuristler kabaresinde facia" adlı filimde şair – baş rolünde oynadı.

Maksımovıçnıñ "Öz portreti"nde dekadans devirniñ nümüneviy bir temsilcisini – nartsisizmden marum olmağan zarif bir centlmenni köremiz. Amma yahşı forsa tış taşqınlıq arqasında gizlengen bir keder körünmekte. Ğaliba, yaş adam yaşayış ve ölüm olğan eki ebediy başlanğıçnıñ aslını añladı. Ve ekincisini saylay. Maksımovıç yigirmi yaşında özüni öldürdi. **"Öz portreti"**ne daa diqqatlı baqıñız. Resimniñ sızıq ağınen qaplı fonnıñ ortasında qafa taslarını – ölüm timsalini körmege mümkün. Ressam bu eserde taqdirini kodlağan kibi körüne.

Vsevolod Maksımovıçnıñ resimlerindeki yarıq ep üslüpleştirilgen ve şartlı. Güzel **"Maskarad"** pannosında ögümizde bir perde açıla ve qaramanları marionetkalarnı añdırğan bir teatr areketi kerçekleşe. Mücizeviy bir örneklerden şekillengen örümçek lifi üzerinden körüneler, maskalar altında betlerini saqlaylar ya da aşağı baqalar. Müellif bu usulnı qullanıp, uydurma ve kerçeklik arasında belli bir mesafe duyğusını yarata. İstizalı groteskli obrazlar, resim virtuozlığı, modern tarzınıñ klassigi olğan Britan grafikacı Aubrey Beardsleyniñ eserleri ile tedaiylerni uyandıralar.

"Öpüş" resimniñ motivi, Gustav Klimtniñ aynı serlevanı taşığan eseri sayesinde moder sanatında keniş bir populârlıqnı qazandı. Vsevolod Maksımovıç eserlerinde faal olaraq eki renkni qullana – qırmızı ve qara. Bu timsaliy renkler yalıñız qadimiy yunan zamanlarınıñ savut resim yapmanı degil, aynı zamanda ressamnıñ doğğan ve ösken Poltavanıñ halq ustalarınıñ eserlerini de hatırlata. Qaramanlarnıñ figuralarını şartlı-örnekli fonnen birleştirgen müellif, nazik duyğularnıñ aniy taşqınlığını ebediy,

tabiy olmağan sevginiñ bir işareti alına ketire. "Öpüş" resminde müellifniñ şahsiy duyğularınıñ terenligi de is etile. Maksımovıç, şaire – futurist Nadiya Nıkolayevağa sevdalandı, amma qarşılıqsız aşq oña acı berdi. Büyük ihtimal, bu facialı ihtiras, aynı zamanda ne muvafaqiyet, ne de para ketirgen şahsiy serginiñ muvafaqiyetsizligi, Maksımovıçnı özüni atmağa sebep oldı.

Facialı taqdirni tek ressam degil, eserleri de yaşadı. Aman-aman yarım asır devamında seyirci içün irişilmez oldı. Maksımovıçnıñ eserleri müzeyimizge 1930-ıncı yılları kelip çıqtı. Eserlerni millerge burdılar ve olar sanatnıñ "formalizm" kibi tamğadan qurtulğan ve ukrainalı ressamnıñ acayip, özgün istidatını qıymetlendirilecek zamannı beklemege mecbur qaldılar. Bugün Vsevolod Maksımovıçnıñ ressamlıq ve grafik eserleri müzeyde, yerli ve çetel sergilerde muvafaqiyetnen sergilenmektedir.

Mıkola İvasük, XIX asırda Avstriya imperiyasınıñ terkibinde olğan Bukovında doğdı. 1893 senesi Münhen Sanat akademiyasında oqup, İvasük “Boğdan Hmelnıtskıynıñ Kıyivge kirmesi” tarihiy resim üzerinde çalışıp başladı. Resimdeki tarih – 1912 senesi – ve tamamlanğan yer – Viyana kösterilgen. Amma, ressamnıñ qızı Olenanıñ bildirgenine köre, ressam daa soñra ayrı ufaq-tüfek şeyler üzerinde işlemege devam etken… Ve ketenge soñ boya yolağını Kıyivde 1932 senesi qoyğan.

Resimde getman, Qazaq devletiniñ yolbaşçısı Boğdan Hmelnıtskıynıñ Kıyige tantanalı kirmesi tasvir etile. Adise 1648 senesi dekabrniñ 23-nde oldı. Poloniya şlâhtasına qarşı milliy qurtuluş cenkiniñ ilk yıllarında Qazaq ordusı bir sıra parlaq ğalebeler qazandı – Jovti vodı, Korsun ve Pılâvtsı yaqınlarındaki uruşlarda. Bu, Hmelnıtskıynıñ eñ büyük ğalebesiniñ vaqtı edi.

O kün, XI asırda qurulğan Kıyivniñ esas qapısı olğan Altın qapılar yanında ğaliplerni şeer sakinleri, Kıyiv kollegiyasınıñ talebeleri, ruhaniyler qarşıladı. Kıyiv mitropoliti Silvestr Kösiv, mor yapınca ile qara mitropolit qalpağı ve elinde mitropolit asasınen tasvir etilgen. Yanında, altın ile tikilgen beyaz ştanda, başında güzel bezetilgen mitra ile kilse işlerinen Kıyivden Moskvağa ketken Qudus patriarhı Payisiy. Sağ qolunen Qudus patriarhı Payisiy Hmelnıtskıy ve qazaqlarnı alğışlay.

Getman, ğalebe qazanğan ordunıñ serdarı kibi beyaz at üstünde kete. Bayraq üstünde, Hmelnıtskıynıñ de tuğrası olaraq sayılğan “Sırokomlnıñ” tuğrası tasvir etilgen. Resimde pek çoq, ğalebe, saf sevinç ve Mesihniñ doğma timsali olğan beyaz tüs. Daa qaramanlıq, ululıq timsali olğan qırmızı tüs de yahşı körüne. Vaqianıñ tantanası paalı basmalarnıñ zengin yılıtraması, altın tikme ve silâ ve zırhlı taqım parıldaması ile ayrıca kösterile. Adise, körünişi ressamnıñ hayal küçü ile biraz deñiştirilgen Sofiya baş kilsesi üzerinde ola. Bir talay adam arasında sol tarafta qadimiy kiyimde olğan üç qadınğa diqqat etiñiz. Bular Mıkola İvasükniñ apayı ve qızlarıdır.

Tarihiy bir adiseniñ tasvirinde ressam devriniñ esas ğayesini qoya – İmperiyalarnıñ sıñırları ile bölüngen Ukraina halqınıñ Kıyiv etrafında birleştirmege ıntıluv.

1937 senesi Mıkola İvasük Sovet akimiyeti tarafından basqılarğa oğratıldı, resim ise yoq etilmek içün “mahsus fondğa” berildi. Müzey hadimleriniñ ğayreti ile resim qurtarıldı, 1972 senesinden berli ise resim müzeyimizniñ daimiy ekspozitsiyasındadır.

Abram Manevıçnıñ icadında, Kıyiv sanat oquv yurtında menimsegen kerçekçilik peyzajnıñ ananeleri, Münhen sanat akademiyasında ögrengen impresionizm, postimpresionizm ve modern usulları ile uzviy bir şekilde birleştirilgendir.

"**Vatanım**" eserinde, bugün Belaruste bulunğan Mstislavl soqaqlarında keçken balalıq teessuratlarını yañıdan yarattı. Qararğan tahta evler arasında, ağlağan kök altında, ustanıñ bir çoq eserinde üküm sürgen sessiz keder duyğusı doğa edi. Peyzajnıñ alı minimalistik-minor renklernen kösterilgen. Birinci planda tasvir etilgen yalıñız qara tekeniñ ifadeli silueti, ğaliba, bu, Tañrı tarafından unutulğan köşede üküm sürgen ümütsizlikniñ bütün küçüni özünde toplay. Ressamnıñ bu kibi "fuqareleşme ve kenişlik, keder ve tuvğan tabiatnıñ tebessümi"ni köstergen peyzajları, meşur Duran-Ruel Paris galereyasında muvafaqiyetli bir şekilde sergilendi. 1913 senesi anda Manevıç eserleriniñ, yaş ukrain ressamğa Avropa tanılmasını ketirgen şahsiy sergisi açıldı.

Manevıçnıñ şeer peyzajlarında eñ çoq kamera, şeer alâmetlerden marum köşeçikler celp etile edi. Ressam **"Kurenivkada baar"** resmindeki Kıyiv cıvarı manzarasını

turmuşnıñ parlaq şiiriyetinen toldura. Tereklerniñ qoyu konturlarnıñ açıq-aydın grafikası özüne has bir örnekni yarata. Bu terekler resminde çizgi seyirinen, plastik imkânlarınen üslübiy modernge yaqınlıq farq etile. Qısqa keskin bir boya yolağı resim üzerine areketlilik bere. O, ressam eserleriniñ, ukrai şairi Vasily Stusnıñ aytqanı kibi, "lirik-fosforik yarığı"ndan şekillengen atomdır.

Manevıçnıñ daa soñraki peyzajları, bularnıñ arasında **"Vilâyet. Mart"**, parlaq renklerden qurtulalar. Terek ve evlerni, monohrom özgünlikni çevre sızğan qara kontur, dünya aenkini bozğan qasevet duyğusını doğura. Manevıçnıñ 1910-uncı senelerniñ soñundaki eserlerniñ emotsional alı, tek memleketniñ facialı vaqialarınen añlatılmay. 1919 senesi şahsiy bir facia kerçekleşti – Trıpillâda, sovet ükümetine qoltutqan yaş komsomolcılar arasında Manevıçnıñ 17 yaşındaki oğlu qurşunğa tizildi.

1921 senesi ressam Vatanını taşlap, qalğanlarınen ABD-ne yerleşti. Anda muvafaqiyetli bir şekilde çalışmağa devam etti – er yıl şahsiy sergileri keçirile edi, onıñ istidatınen belli alim Albert Einştein meraqlana edi. Daiy fizikacı endi pek ağır hasta ressamğa: "Ekimiz de yıldızlarğa hızmet etemiz. Sen bir ressam, men ise bir alim olaraq", – dep yazdı.

Amma muvafaqiyetke baqmadan, ressamnıñ göñlünde, 1909-1910 seneleri birinci şahsiy sergisi kerçekleşken Kıyiv ve Şeer müzeyiniñ hatırası er zaman bar edi. Manevıçnıñ vasiyetini yerine ketirgen qızı Lüsâ, müzeyge ressamnıñ 50 eserini ediye etti.

Oleksandr Muraşko ressam karyerasını evelki güzellik idealları keçmişke doğru çekilgen zaman başladı. Yaratıcılıq qanunlarına ve atta dünyanıñ özüne baqışları yañıdan baqılğanda. Muraşko zamannıñ talaplarını, deñişmelerini duya edi. Dünyanı tenqit etmedi, oña şair kibi baqa edi. Ressam, predmet ve feza ayrı olğan aqiqatnıñ hayaliy-kerçek kösterüvi ile meraqlanmay. O, madde, yarıq ve fezanıñ ayırılmaz birligini köstermek içün cesaretnen formalarnı umumiyleştire. Ressamnıñ sanat tili yaraştırıcı, küneşni qıdıruv ile tolu, renklerniñ intensiv açıqlığı ile ifade etilgen.

Sankt-Peterburg sanat akademiyasını bitirgen soñ Oleksandr Muraşko Paris ve Münhenge kete. Anada o impressionist-

plenerizm üslüplerni, yarıq effektlerni ögrene. Modern ustalarında yañı yaraştırıcı ve plastik çezmeler qıdırdı. Buña **“Parisli qadınlar. Qavehane yanında”, “Parisli qadınlar”** eserleri delâlet ete. Amma olarda ressam realistik portret sanatınıñ ananelerine sadıq qala. Çünki genç ressam Peterburg akademiyasında tanılğan ruhiyat portreti ustası İllâ Repinniñ ustahanesinde oqudı.

Portret janrı Muraşkonıñ yaratıcılığında üstün oldı. Turuş, el-qol oynatuvı, aksessuarlar, özü sanat şekli – bütün bular ressamağa modelniñ şahsiyetini pek yahşı şekilde köstermege yardım ete edi. XX asırnıñ başında keñiş tarqalğan ve eserge janr qoşqan portret-resim şeklini qullana edi. Bunı **“Krosna arqasında. Olena Prahovanıñ portreti”, “Çana üstünde. Oleksandra Muraşkonıñ portreti”, “Tıynaq yanında. Margarita Muraşko – ressamnıñ apayı”** eserlerinde köre bilemiz.

“Köylü qoranta” bu da portret-resimdir. Resim qaramanları, ressamnıñ Poltava vilâyetindeki Luçkı köyünde resimlerini yapqan kerçek insanlardır. Müellif qaramanlarını arekette degil, insan munasebetleriniñ, duyğularınıñ ve tüşünceleriniñ iç dünyasınıñ açılğan uzun bir tenefüste tasvir ete. Bu qorantanıñ obrazları qartlıqnı ve gençlikni, keçmişni ve kelecekni birleştirdi. Olarnıñ tabiatında muayyen bir qorantanıñ çizgileri ve ukrain köylüliginiñ umumiy çizgileri bir yerge keldi. Qırmızı, sarı-yeşil, beyaz ve mavı boyalarnıñ büyük tüzlemleri sanki şekil yapa, obrazlarğa hususiy, epik emiyet bere.

Ustanıñ eñ soñki eserlerinden biri, dünyağa yaraştırıcı baqışınıñ yüksekliklerine yaqınlaşqan **“Çiçekçi qadınlar”** resmidir. Qadınlarnıñ raat yerleşken teren, suvuq mavı kölge, sanki yüzleriniñ çizgilerini sile. Amma er biriniñ turuşında, elleriniñ bulunğan yerinde (qartnıñ qıyafetine baqıñız) tabiat ve atta taqdirni körmek mümkün. Resim yapıp bitirilmegen qaldı, çünki Muraşko onı Kıyiv soqaqlarından birinde yapa edi ve yaqqan yaz küneşinden közlerinen problemalar başlandı. Lâkin tam bu resimniñ özüne has cazibesidir. Boyalarnen tolğan ve temiz qalğan resimniñ kontrastı renk küçüni, tolğun güzelligini ve yaşayış sevinçini daa da keskin şekilde is etmege imkân bere.

Oleksandr Muraşko milliy sanatnı Avropa sanasına çıqarğanlardan birincisidir – onıñ resimleri Paris, Amsterdam,

Venedik, Almaniyanıñ bir çoq şeerlerinde keçirilgen sergilerde numayış etildi.

Oleksandr Muraşko, Ukraina medeniyetiniñ temsilcilerini sıqıştırğan sovet rejiminiñ ilk qurbanlarından biri oldı. 44 yaşındaki ustanıñ yaşayışı istidatına ilk adımlar atıp başlağan vaqıtta toqtadı.

Fedir Krıçevskıynıñ balalığı, güzel manzaralı tabiatnıñ arasında Sumı vilâyetiniñ Vorojba köyünde keçti. Köy yaşayışı, adetleri, ananeleri, halq ustalarnıñ eserlerinen bağlı teessuratlar ressamnıñ estetik zevqlarını ömürlik şekillendirdi. Krıçevskıynıñ icadında, sanatta asırlarnıñ deñişme vaqtında aktual olğan milliy mevzusı esas yerni ala.

Emiyetli bir şekilde bu mevzu, Petersburg sanat akademiyasını bitirgende yaş ressamnıñ taqdim etken **"Kelin"** adlı diplom işinde yañğıradı. Resmin süjeti olaraq eski ukrain adeti – kelinniñ toyğa azırlanması saylandı. Eserniñ qaraman prototipi, Poltava vilâyetiniñ Şışakı köy sakini Hrıstâ Skubiy oldı. Ressam anda uzun bir zaman yaşadı ve öz ustahanesi bar edi. Pişkin ve dülber, qadın güzelligi aqqında halq tasavurını temsil ete. "Niva" mecmuası, "tavlı, ğururlı ve bahtlı" – köy kelinini çariçe ile qıyaslap, resimge bir tefsir yazdı. Krıçevskıynıñ sade tür motivi tantanalıq ve epik bir kenişlik qazandı. Resimniñ bütün alanıda yer alğan ifadeli bir şekilde belgilengen qadın figuraları, ressamlıqnıñ dekorativ hususiyetleri umumiyleştirilgen şekillerinen birlikte eserge abideviylik bir duyğu bere. Böylece, acemiy ressamnıñ diplom işi, onıñ kelecekteki icadınıñ programması oldı.

Fedir Krıçevskıynıñ Akademiyadan alğan paranen Avropağa yapılğan bir seyaat vaqtında, ressam modern tarzınıñ temellerini icadiy bir şekilde ögrene. **"Altın fon üzerinde Lidiya Starıtskayanıñ portreti"**niñ ressamlıq usullarında Viyana Setsessionnıñ tesiri körünmekte. Bu ressamlar birligi 1897 senesi efsaneviy Gustav Klimt tarafından quruldı. Klimtte kibi, Krıçevskıynıñ eseri eki ressamlıq şekilniñ – qadın obrazınıñ kerçekligi ile dekorativ fonnıñ şartlığı üzerine qurulğandır. Ve aynı zamanda milliy yavluqnıñ parlaq renkleri, altın fonnıñ sıcaq yıltıraması eski ukrain ikonasınen tedaiylene. Qaramannıñ özüne has turuşı, acimiy yüzniñ urbanıñ tüzlem örnekliginen birleşmesi – 18-inci asırnıñ ukrain portret resminiñ ananelerine kelişe.

Oleksandr Boğomazov – kubofuturizmniñ temelcilerinden biri olğan ukrain avangardınıñ lideri ve nazariyecisidir. Boğomazovnıñ daa Kıyiv sanat oquv yurtunda dostlaşqan ressam ve ressam-sanalaştırıcı Oleksandra Eksterden sanatçı Avropanıñ yañı sanat ceryanları – fovizm, futurizm, kubizm aqqında malümat aldı.

1908 senesi Boğomazov Oleksandra Ekster, David Bürlük, Mıhaylo Larionov ile beraber Kıyivdeki “Lanka” sergisinde iştirak etti. 1914 senesi Ukrainanıñ genç avangard ressamlarını birleştirgen Kıyivniñ sanat ömründe müim bir serginiñ teşkilâtçısı ve iştirakçisi oldı.

Aynı 1914 senesi Boğomazov “Ressamlıq ve elementler” adlı müim nazariy işini tamamladı. O, formanıñ inkişafını avangard sanat ceetinden araştırdı.

Oleksandr Boğomazov şeer ressamı edi. Kıyiv aqqında böyle yazdı: “Kıyiv plastik köleminde güzellik, türlü ve teren dinamizm ile tolu. Mındaki soqaqlar kökke yeteler, şekiller kergin, sızıqlar energik, yıqılalar, sınalar, yırlaylar ve oynaylar. Yaşayış tezligi, Dnipronıñ tınç sol yalısında yerleşkenine qadar keñiş yayılmağa fırsat bergen bu dinamizmni daa ziyade qayd ete”. **“Şeer manzarası. Çölmekçiler”** resmi eski şeerge kubo-futuristik bir baqışnıñ nümünesidir. Şekli deñiştirilgen nesneler landşaft dinamikasını nasıl ifade etkenine diqqat etiñiz.

1920 seneleri Boğomazov Kıyiv sanat müzeyinde ocalıq yaptı. Onıñ oqutuv sisteması avangardğa has olğan formağa taliliy yanaşmağa esaslana edi.

Bu zaman ressam izçenliknen ressamlıqta pıçqıcılarnıñ iş mevzusını inkişaf ete. Mevzu saylavı sanatta ilk nevbette işçilerniñ emeginen bağlı olğan demokratik mevzularnıñ tarqalğan devirge hastır. Diger taraftan, bu: ressamnıñ evel şekillengen öz nazariy printsiplerini ameliyatta qullanğan zaman, pişkin avangard içün körümli bir eserdir. Pıçqıcılarnı çoq sayılı resimlerinde ve sanat eserelerinde tekrar-tekrar tasvir etken usta, renkniñ hususiyetlerini araştıra.

1927 senesiniñ **“Pıçqılarnı masatlama”** eserinde müellif tasfir etilgen sananıñ ikâyesinden qaçına, süjet onı meraqlandırmay. Ressam renk şekliniñ kelüv emiyetine diqqat ete. Boğomazovnıñ sözlerine köre, o, “sızıqlar ve lekeler uyğunlığı ile ressamlıq ğayesini ömürge keçirgen”.

Kıyiv 1918-1920 yıllarınıñ sanat ayatını Oleksandra Eksterniñ bediiy studiyasız tasavur etmege qıyın.

1916-1917 seneleri Moskvadaki Kamera teatrinde keçirilgen çalışma vaqtında, o, levhagrafikanıñ original kubik futurustik çezimini tüşünip çıqardı. Daa soñra, 1918 senesi, endi Kıyivde, Bronislava Nijınskayanıñ studiyası ile işbirliginde, Ekster bu eksperimentlerni inkişaf ettirdi. Böyleliknen, Anatoliy Petrıtskıy, Vadım Maller, İsak Rabınovıç ve başqa kibi teatr dizaynıñ ukrain ressam-yañılıqçıları tögereginiñ şekillenmesine tesir etti. Olarnıñ adlarınen 1920-nci yıllarnıñ yerli teatrniñ inkişafı bağlıdır. Eksterniñ pedagogik faaliyeti daa 1915-inci seneleri, halq zenaatlarnıñ yañıdan tiklenmesinen, artellerde başladı. Ressam mında halq sanatınıñ printsiplerini tetqiq etti ve öz kubik futuristik kompozitsiyalarını işlep çıqara edi. Daa soñra nağış ustaları olarnı çeşit eşyalarğa keçire ediler.

Eksterniñ ders bergen artellerni, ressamlar Nataliya Davıdova ve Yevgeniya Prıbılska teşkil etti. Tamam olarnen, arqadaşlarınen birlikte **"Üç qadın figurası"** resminde Ekster özüni tasvir etti. Müellif, geometrik şekillerge ve faal renklerge diqqatını toplap, portret beñzemesine körmemezlikten keldi.

Bediiy faaliyet, oqutma ve levhagrafikadan ğayrı, Ekster kinonen de oğraşa edi: urba tike ve kostümler yarata edi. Hususan, rejissör Yakov Protazanovnıñ "Aelita" fantastik filmi içün.

Oleksandra Ekster, fikirdeşlerni bir arağa ketirdi ve eñ yañı sanatnı populârlaştırdı. 1908-inci senesi "Lanka" ve 1914-ünci senesi "Kiltse" ("Yüzük") kibi sergilerde iştirak etti. Bu sergiler Ukrainada avangardnıñ olğanını kösterdi. Ressamnıñ küç-quveti sayesinde 1919 senesi Kıyivde bediiy "Ğermes" adlı almanah neşir etildi. 1920-nci senesi Ekster Moskvağa köçti ve anda ilerideki üç yıl Yüksek Bediiy-Tehnik Ustahanelerinde ders berdi. 1924 senesi Pariste yaşadı.

Oleksandra Eksterniñ icadı, öz bediiy baqışını tapmadan evel, impresionizmden fovizm ve kubizmge doğru inkişaf ete edi. Oleksandra Pariste oquğanda, eñ yañı Avropa sanatınen tanıştı. Pablo Picasso ve Georges Braque fransız kubistlerniñ derslerini menimsegen ressam, analitik kubizmniñ tili ve bütün sistemasına pek yahşı bir şekilde saip olğanını kösterdi.

Bu devirniñ eñ yahşı eseri – **"Köpür. Sevr"**, Eksterniñ palitrasını, şekillerde diqqatını toplap, tutqanı bir resim. Tabiat, Ekster içün tafsilâtlı tetqiqniñ obyekti ola, ressam, bulut areketiniñ, tumannıñ, yarıq aqımınıñ ve mimarlıqnıñ statik şekilleriniñ tesirleşmesini bildirip, kerçek proportsiya ve ritmlerni tekrar işlep çıqara.

Köpür mevzusı, Oleksandra Eksterni bir sıra eser yaratmaq içün ilhamlandırdı ve bu eserlerde köpür eki yalı arasındaki bağnı timsal ete: aslında bu, Avropanıñ Şarq ve Ğarp tasviriy medeniyetiniñ, ananeniñ ve zemaneviylikniñ birleşken mevzu, ressamnıñ sanatınen aenkdeştir.

Bu hususiyetni, Eksterniñ zamandaşı, rusiye oyuncısı Alisa Koonen qayd etti: "Onıñ evinde, onıñ içindeki kibi, Avropa medeniyetiniñ ukrain turmuşınen birleşmesi diqqat çeke. Divarlarda, Picasso, Leger ve Braqueniñ resimleri arasında ukrain nağışlarını körmek mümkün edi, yerde toquma ukrain kilimi bar edi".

Semen Yoffeniñ “Tirde” resminiñ ikâyesi ile “mahsus fond” añlamnıñ tarihı ile tanışıp olasıñız. Sabıq Şuralar Sotsialistik Cumhuriyetler Birligindeki bazı müim müzeylerniñ hususiy kölletsiyaları – “mahsus fondları” bar edi. Olarnıñ maqsadı ferit ya da nadir eserlerni qorumaq degil, aksine, Sovet rejimi tarafından kereksiz eserlerni qullanuvdan çıqarmaq edi. Böyle fondlarğa tüşken artefaktlar ya da insan közünden uzaqqa saqlanıla edi, ya da yoq etile edi.

1937-39 seneleri teşkil etilgen Mahsus gizli fondumızğa Harkiv, Odesa, Kıyiv, Poltava ve Ukraina sanat sergisiniñ mahsus fondlarından fırqa mefkürecileriniñ fikrince “kerçeklikni deñiştirgen” ve “yañı cemiyet” içün telükeli olğan “halq duşmanları”, “formalistler”, “milletçiler”niñ işleri ketirile edi. Böylece, Ukraina milliy sanat müzeyiniñ Mahsus fonduna Oleksandra Yekster, Oleksandr Boğomazov, Davıd Bürlük, Viktor Palmov, Oleksa Grışçenk, Onufriy Bizükov, Neonila Ğrıtsenko, Semen Yoffe ve diger ressamlarnıñ resimleri kelip tüşti. 1939 senesi yoqlama defterinde 1747 eser edi.

1960-cı yıllardan başlap Mahsus fonddan eserlerni daimiy sergige qoşıp başladılar, 1987 senesinde ise Mahsus fondnıñ büyük talili başlandı. Qaytarılğan eserler arasında Semen Yoffeniñ “Tirde. Atıcılar tögeregi” resmi bar edi.

Ressam aqqında pek az malümat saqlanıp qaldı. Semen Yoffe 1909 senesi martnıñ 12-de Konotopta doğdı, 82 yaşında vefat etti. O, Harkiv sanat institutını bitirdi, İvan Padalka ve Vasıl Yermılovda oqudı. Teatrde ressam-sanalaştırıcı olıp çalıştı.

Onıñ “Tirde. Atıcılar tögeregi” resmi 1932 senesi yapılğan ve Oktâbr inqilâbından soñ peyda olğan “yañı qadınnıñ” obrazınıñ tasdıqlavına bağışlanğan. Bolşevikler, proletar erkek ile beraber aq ve mecburiyetlerge saip olğan, iş ve içtimaiy faaliyette faal olğan “yañı qadın – sotsializm qurucısı” bir leyhanı teklif ettiler... Qadınlarnı arbiy işler ile oğraşmağa rağbetlendire ediler – ayrı qadın müfrezeler, arbiy atıcı tögerekler teşkil etile edi. Qadınlar erkekler kibi silâ taşıy ediler, zabit ola bile ediler.

Ressam bu meyilni akis ete. Tirde küçlü sert, qollarında silânen eki qadınnıñ figurasını köremiz. Qadınlar tam boyunda monumental olaraq kösterilgen. Tir olar içün kiçik kibi körüne, başları tavan yanında, oda pek tar. Renkler qoyu ve şiddetli, qoyu qırmızı, qaverenki tüsler çoq. Böyle etip, ressam qadınnıñ cemiyetteki büyükligini, emiyetligini ve yañı rolüni ayırıp köstere.

“Tirde” ressamnıñ saqlanıp qalğan yekâne resmidir. Müellifniñ teatr taslaqları da pek az qaldı. Olar, Semen Yoffeniñ çalışqan Harkiv şeerindeki teatrde yanğın vaqtında yandı.

Rennessans ustalarında kibi, Fedir Krıçevskıy icadınıñ esas mevzusı – emek, qutlama, sevgi, küreşte belli olğan bir insannıñ büyükligi ve menliktir. 1920-nci senelerniñ ortalarında, ukrain renessansınıñ zamanında, ressam, eski ukrain boyacılıqnıñ üslübini moderniñ zarif plastikliginen birleştirgen "Ayat" triptihi üzerinde çalıştı. Bu triptih, 20-nci asır ilk çeriginiñ dünya medeniyetindeki büyük ve facialı deñişmelerni añlama deñemesi olıp, pişkin ustanıñ ayatiy ve icadiy tecribesiniñ neticesi oldı.

Er bir resim muhtardır, mustaqil bir kompozitsiyağa ve öz süjetine saiptir. Episi birleşkende, ikonostastaki ikonalar kibi daa teren mananı taşıylar. Ukrain ikona resim yapmanıñ böyle "zemaneviyleştirilgen" adeti, em triptihniñ umum dekorativ fikrinde, em de yaşayış adiselerge, muqaddes "sırlarğa" kibi munasebette farq etile.

Böyleliknen, triptihniñ sol qısmı sevgige bağışlanğan. Aynı zamanda insan yaşayışınıñ birinci devrini – samimiy ikâyelernen ve furtunalı duyğularnen tolu bir baarni temsil ete.

Triptihhniñ merkeziy qısmı aileni tasvir ete. Üç nesilniñ figuraları, yahşılıq ve aenk tolu bir oba alında toplana. Aziz bir Aile kibilerdir. Üstteki altın dekorativ tabaqlar nimblerni añdırğanı nafile degil. Künaylannıñ tasviri ayrı bir mananı taşıy – bu, em yaz mahsulınıñ bolluğı, em de ğayıpları endi belli olğan bir aile müitidir...

Triptihniñ soñ sağ qısmında, facianıñ aenkni bozğanını köremiz. Oğul cenkten ayaqsız qayta, anası ise kederden ve ayatta qalğanı içün sevinçten ağlay. Baba ögden tasvir etilgen, baqışında: "Böyle olmalımı?" ve "Başqa türlü ola bilirmi?" sualleri oqula.

1928 senesi triptihniñ merkeziy qısmı, Venedik Bienalinde ukrain sergisiniñ incisi oldı.

Volodımır Kostetskıynıñ **“Qaytuv”** resmi ilk baqıştan cenkten soñraki resim sanatına has olğan bir mevzuda sotsialistik kerçekçilikniñ tipik bir nümünesidir. Resimge daa diqqatlı baqqanda müellifniñ cenkni firqa memurları körmek istegen qaramanlıq kibi degil, şahsiy faciası olğanını añlamaq mümkün.

Süjet ressamnıñ ömründen bir levha esasında qurulğan. Biñ doquz yüz qırq birinci senesi Lubnıda areket etken ordu terkibinde olıp, Kostetskıy bir künlik izin alıp qorantasınen körüşip oldı. O vaqıt anda ağır mudafaa uruşlar edi. Resimde apayı ve oğlunen qısqa bir körüşüv anni tasvir etti.

Bu resimni Kostetskıy biñ doquz yüz qırq yedi senesi yaptı. Bu resimni yapqan zaman, qorantasını endi altı yıldır körmegen edi. Ve biñ doquz yüz qırq bir senesindeki körüşüv soñki olğanını bilmey edi. Kıyiv azat etilgen soñ ailesi Avstraliyağa tüşti ve Volodımır olarnen artıq körüşip olamadı.

Uzun müddet Kostetskıy em körüşüv quvançını, em ayırılıq faciasını köstermek içün kerekli şekilni qıdırdı. Sanat tarihı, hususan Rembrandtnıñ resimleri aqqında bilgiler yardım etti. Rembrandtnıñ icadını ressam cenkten evel Ermitajda ögrnedi. Kerekli alnı Rembrandtnıñ “Ana-babasını ürmet etmeyip, evden ketken ve ahırı qaytıp kelgen bala” eseri köstermege yardım etti. Baş qaramannıñ yüzüni körmeymiz ve buña köre de tasavurımız er angi tanış bir yüzni oña qoşa bile. Böyleliknen, Ekinci cian cenkiniñ kerçek bir askeri, evde cenkten beklenilgen bir insannıñ umumiy obrazına çevirile. Müellif qadınnıñ da yüzüni köstermey, tek sevimli aqayını özüne sarıp alğan qollarına diqqat ete. Yarıq

tek, öz quvançını gizlep olamağan oğlançıqnıñ yüzüni aydınlata. Uzaqtan yımşaq yarıqnen qart qadın – askerniñ anasınıñ yüzü kösterilgen. Telâşlı vaziyetni yaratqan resimniñ renkligi pek müimdir.

1947 senesi zakarpattâlı ressam Adalbert Erdeli, **Ujgorod ressamlarınıñ toplu portretini** yaptı, bunıñ esası, bir yıl evel eviniñ azbarında çekilgen bir fotoresim edi. Resimde Yosıp Bokşay, Andriy Kotska, Adalbert Boretskıy, Adalbert Erdeli, Ernest Kontratovıç, Şandor Petki tasvir etilgen. Bular, Avropada (Praga, Budapeşt, Buharest) tasil alğan zakarpattâ ressamlıq mektebiniñ temsilcileridir, icatlarınıñ inkişafı 1920-nci ile 1960-ıncı yıllar arasında oldı. Erdeli – soldan birinci, elinde fırçınen ve soldan birinci turğan Bokşaynı zakarpattâ ressamlıq mektebiniñ qurucıları, dep sayalar. Ekisi de Avropadaki kibi Zakarpattâda bir Sanatlar Akademiyasını qurmağa hayal ete edi. 1927 senesi Zakarpattâda sanat tasiliniñ temellerini atqan bir sanat mektebini açmağa becerdiler. Şimdi bu, Adalbert Erdeli adına sanat kollecidir, Yosıp Bokşay adını ise vilâyet sanat müzeyine berdiler.

Yosıp Bokşay icadiy karyerine diniy sanatnen başladı, Ujgoroddaki Uspensk kafedral baş kilsesiniñ divarlarında resim yapa edi. Sovet devrinde eñ az ideologik olaraq üküm sürgen peyzaj türüne muracaat etti. Ukraina milliy sanat müzeyiniñ devamlı sergisinde Bokşaynıñ cenkten soñraki devirniñ **"Kögem gülley"** ve **"Dağdaki gölçik"** serlevalı eki peyzajı taqdim etilmekte. Açıq, çıñlağan renkler ve özgün bir noqta-i nazar sayesinde, peyzaj ressamları içün sade motivler yañı bir nefes, yañı hususiy bir ritm ala.

Adalbert Erdeliniñ eserlerinde, Paul Cezanne ve fransız ressamlığınıñ fovizm aqımınıñ tesiri bardır. Bu ananelerniñ qullanmasını **"Tınç özen. Şelestovo"** peyzajında köre bilirsiñiz, ve bu anane ressamğa, Mukaçevo cıvarındaki köyniñ er zamanki manzarasını dekorativ bir şekilde çezilmesine, **"Yaş qadın"** resminde ise etnografik tamlıqtan çekilmek, Matis ruhundaki halq kostüminiñ renklerinen meraqlanmağa yardım ete.

Soldan ekinci – Fedir Manaylo, yalıñız ressam degil edi, Zakarpattyanıñ etnografik materiallarını tetqiq ete ve toplay edi. Bu sebepten, rejissör Serğiy Paracanov onı, halq yaşayışınıñ eñ yahşı bilgiri olaraq, "Unutılğan atalarnıñ kölgeleri" filminde

karpat turmuşı mevzusında mesleatçı olmağa davet etti. Manaylo, toy merasimininñ resmi ile bir kilimni öz başına toqumağa niyet etti ve bunıñ içün karton üzerinde bir taslaq yaptı. Lâkin vaqtınen taslaq mustaqil bir eser – **"Ğutsul toyu"** resmi olaraq alğışlanmağa başladı. Resimniñ ilk niyetine köre, qalabalıq toy faaliyeti kilim printsipine uyğun bir şekilde ileriley: ressam insanlarnıñ figuralarını, peyzajnı, şarait detallerini acayip örneklerge toplanğan dekorativ elementleri olaraq tertip ete. Aynı zamanda, resim dinamikanen tolu, parlaq renkler halq bayramınıñ optimizmini ifade ete.

Yuqarıda ortada tasvir etilgen ressam Andriy Kotska, Yosıp Bokşaynıñ talebesi edi. Kotska halq obrazlarına sıq-sıq muracaat ete edi. Hususan, portretler seriyasında, Karpatlar regionına has, şahsiy umumiyleştirici qadın güzelliginiñ türüni inkişaf etti. Bunı kerçekleştirmek içün Kotska özüne has – şuuruna barılğan sıñırlı, zarif bir renklilik ve biraz bulançıq bir kontr kibi usullarnı qullandı. Sergide körgeniñiz **"Koloçavka qızı"** portreti, bu obrazlar galereyasında eñ yahşılardan biridir.

Ekinci cian cenkinden soñ ve Zakarpattânıñ USSC-ne qoşulmasından soñ regionnı Şarq ve Merkeziy Ukraina ressamları sıq-sıq ziyaret ete edi. Ressamlar çoq körüşip, tecribelerinen paylaşa ediler. Böyleliknen, Ğavrılo Ğlük, Tetâna Yablonskanıñ "Ötmek" resmininñ tesiri altında, içtimaiy kerçekçilik içün özüne has neşeli çalışma mevzusını inkişaf ettirgen **"Oduncılar"** resmini yaptı. Eserde karpat manzarasınıñ renk zenginligi, içtimaiy kerçekçilikten az duyulmay.

Zakarpattâ mektebi cenkten soñraki ukrain ressamlıqnıñ inkişafında müim bir rol oynadı. Milliy ananelerniñ bilgisi ve eserlerinde uzviy bir şekilde birleşken Ğarp Avropa modernizmininñ canlı, taze nefesi, içtimaiy kerçekçilikniñ sıqı çerçevesini kenişletti, ukrain sanatına özgün bir hususiyet qazandırdı.

“Şestidesâtnikler” añlamı yalıñız tasviriy sanatqa ait degil, ilk nevbette 1950-1960-cı senelerniñ soñunda Sovet totalitar rejimine qarşı çıqqan ressamlar, yazıcılar, şairler – fikirdeşler dairesi ile bağlıdır. Şestidesâtnikler “Hruşçov yımşaması” dalğasında, yani Stalinniñ ölüminden soñra rejimniñ liberelleşmesi zaman ve bunıñ neticesinde qısqa milliy ğayrıdan tiklenüv devrinde peyda oldılar.

Kıyiv şestidesâtnikleri areketiniñ eñ timsaliy sıması, körüşleri içün can bergen ressam Alla Ğorska edi. Şimdi öğüñizde körgeniñiz resimni Ğorska facialı ölüminden 10 yıl evel yaptı. O, cesür, harizmatik edi, başqalarnı teşkil etmege ve ilhamlandırmağa bile edi, vatandaş mevamını daima izçenliknen bildire edi. Meraqlıdır ki, o, ruslaştırılğan qorantadan edi ve mektepte ukrain tilini ögremegen edi. Amma büyügen soñ tilni ögrenip, daima tuvğan tilinde laf etti.

Alla Ğorska icadında ilk nevbette ukrain avangardı ve halq sanatına esaslana edi. Çünki tam bunda ukrain medeniy hatıranıñ qorunmasını kördi.

“Oğul ile öz portreti” eseri, “sert üslüpniñ” tesiri ve oña has olğan dramatik dünya is etüvi ve pafos yoqluğı ile qayd etilgen. Anasına yapışqan balanıñ figurasında, seyircige baqqan ressamnıñ teren baqışında, facialı taqdir gizlene. “Bala ile Meryem ana” ikonalar ile beñzerlik resimniñ dramatikligini quvetleştire ve ressam içün müim olğan ananeler ile bağ qura.

Alla Ğorskanıñ fevqulâde hususiyeti, onıñ qısqa, amma adiseler ile tolu ömrü bir çoq şeyde aqayı Viktor Zaretskıynıñ icadiy taqdirini belgiledi. 1960 seneleri o apayı ile pek çoq abideviy sanat saasında çalıştı. Bu devirde olar mozaika ve pannolar yaratqanı ve halq icadınen oğraşqanı şu zamannıñ ketenlerinde akis etildi.

Zaretskıynıñ **“Baar yeli”** resminde hayallarğa dalğan bir oğlan ve gülçember yapqan qız sanki öz dünyasındalar. Figuralar aselet büyütilgen, qıznıñ yalınayaqları az qala resimniñ kenarına çıqa. Bu, müellifniñ sovet ressamları arasında meşur olğan Meksika muralizmi, hususan Diyego Revera ve Hose Sikeyrosnıñ divar resimleri ananesi ile tanış olğanını bildire.

Faal areket etken şestidesâtnikler arasında eykelci Boris Dovğan bar edi. O, başqalarınen beraber 1968 senesi Sovet rejiminiñ siyasiy mabüslerini desteklemek içün “139 narazılıq mektübi”ni imzalağan edi. Bu mektüp sebebinden kelecek seneler devamında usta devlet sımarışlarını almadı.

Dostu **Vasıl Stusnıñ portretinde** eykelci şair ve siyasiy mabüsniñ azaplı taqdirini aldından kördi. Meşur ukrain yazıcısı, terciman, nesirci, uquq qoruyıcı Vasıl Stus meslegi içün mahküm etilgen edi, Sovet apishanelerinde ve lagerlerinde edi ve 47 yaşında anda öldi.

Şair eykelci içün bir qaç seans devamında poza berdi. Vasıl Stusnıñ bet çizgileri iri, mümkün qadar umumiyleştirilgen şekilde kösterilgen, portretniñ tökülgen çoyunda esas şey qayd etilgen – sarsılmamazlıq ve boysunmamazlıq. Baqışını körmeymiz, çünki közleri aşağı baqa. Sıqılğan dudaqları, çatqan qaşları, betiniñ kergin adaleleri iç kergin olğanını ve tüşüncege dalğanını köstere. "İç kimse seni keder içinden qurtarmaz, iç kimse öz yolundan şaşırtmaz". Stusnıñ "Palimpsestı" toplamından olğan bu şiir satırları portretniñ esas çizgisini tasvirley: boysunmamazlıq.

Bu eser Doğannıñ müellifligi altında icadiy ziyalılarnıñ portretler galereyasını açtı. Bu tercimanlar, bestekârlar, ressamlar. Olarnıñ ebediyleştirilüvi eykelciniñ yüksek missiyasına çevirildi.

Altmışıncı yıllar yaratıcılıq ve vatandaş faalliginiñ qısqa köterilüvi oldı. Ukraina sanatı tarihında bu adiseniñ emiyeti pek qıymetlidir. 1970-ci seneleriniñ başında milliy ğayrıdan tiklenüvniñ bir çoq iştirakçisi içün taqiplernen bitti

Tetâna Yablonska 20-nci asır ekinci yarısınıñ ukrain sanatınıñ müim isimlerinden biridir. 1917 senesi Smolenskte, gimnaziya ocaları ailesinde doğdı. Ana-baba mahsus balalarını sovet mektebine bermediler, olarnı evde oqıttılar. Ailede er vaqıt icadiy bir atmosfera üküm süre edi, balalar çoq oquy edi, tarih ve sanatnen meraqlana ediler. 1928 senesi Yablonskiyler Ukrainağa köçtiler.

Ressamnıñ babası özü ihtisaslı bir ressam olmağa istedi, amma hayalını tek balaları kerçekleştirip oldı. Ortancı qızı Tetâna ve kiçikleri Dmıtronen Olena Kıyiv sanat institutına kirdiler.

Oquşnıñ ilk yıllarından başlap Tetâna Yablonska özüni istidatlı bir ressam olaraq kösterdi. Aliy oquv yurtınıñ tarihında, şahsiy sergini keçirmege imkân berilgen ilk studenti edi. Tetâna Yablonska, Fedir Krıçevskıynıñ ustahanesinde oquy edi, bu sebepten ressamnıñ ilk eserlerinde onıñ tesirini körmek mümkün.

Yablonskanıñ figurası, ukrain sanatı içün o qadar müim ki, üslüp qıdırmalarınıñ ve tüşünceleriniñ aman-aman er yañı etapı, 1940-1980-inci yıllarnıñ ukrain sanatında yañı bir devir manasına kele. Cenkten soñraki devirde Yablonska bir sıra

içtimaiy kerçekçilik resim yapa, bularnıñ arasında eñ yüksek devlet mukâfatını alğan ve Moskvadaki Tretyakov galereyasınıñ kollektsiyasına satıp alınğan efsaneviy "Ötmek" (1949) resmi ayrı bir yerni ala. Zakarpattâ ve Ermenistanğa yapılğan seyaattan soñ, ressam halq sanatınen meraqlandı. 1960-ıncı yıllarnıñ eserleri tüzlemlik ve dekorativlik olaraq qayd etile. 1970-inci seneleri Yablonskanıñ Florentsiyağa yapqan seyaattan ve italyan Renessansı sanatını diqqatlıca ögrengen soñ, eserlerinde belli bir abideviylik ve mecazğa meyil peyda ola. Ressamnıñ icadınıñ keç deviri, qıntav, qalabalıq ve sevimli impresionistlerniñ ananelerine muracaatınen belgilene.

Tetâna Yablonska küçlü bir zat edi: er vaqıt yañı bilgilerge açıq edi, Sanat institutında pedagogik işine tamamınen özüni bere edi, çoq ve tüşünceli bir şekilde resim yapa edi, qızlarını terbiyeley edi. Qıyın siyasiy şartlarda çalışa edi, amma icadınıñ tili bugün de aktual olacaq qadar inandırıcı ve añlaşılğan.

Müzey kollektsiyasında "Ayat devam ete" resmi, Yablonskanıñ eñ meraqlı eserlerinden biridir. Başta "Em hatıralar, em hayallar" olaraq adlandırılğan edi. Bu eserniñ yaratılma ikâyesi, belli bir derecede sovet ressamınıñ çalışmasınıñ içtimaiy-siyasiy şartlar qıyınlığını köstere ve Yablonskanıñ resmiy sanat ve serbest icadınıñ sıñırında yaşayışınıñ mecazı ola.

Resim 1960-ıncı yıllarınıñ ortasında – büyük devlet sergisi içün ve Taras Şevçenko ile bağlı yerlerniñ resimlerine köre yapılğandır.

Yablonska: "Ayat devam ete" resmi, bu devirdeki resimlerim kibi dekorativ tarzında yapılmağan olsa da, mündericesi ve kompozitsiya fikrinen, sanki halq yaşayışı aqqındaki tüşünceler devrini yekünley", – dep yazdı. Milliy urba içinde tipik bir ukrain eviniñ ögünde tapçanda oturğan, hatıralarına dalğan ihtiyar bir qartbabanı ve qasevet ve ümütlernen tolu, qollarında balasınen birlikte yaş bir qıznı tasvir etken ressam nesillerniñ deñişmesini kösterdi, doğum ve ölüm ğayesini kerçekleştirdi.

Daa serginiñ başlanğanından evel, resim ideologik sebeplerden, "sovet kerçekçiligini masqara ete" – taqrizi ile aldırıldı. Yablonskanı partiya başlığına ifade içün çağırğan ediler. "Bu qadar eski evlerni qayda kördiñiz, qadınlarımıznıñ böyle kiyingenlerini qayda kördiñiz? Episi on sınıfnı bitirdi,

episi krepdeşn içinde. Ne içün öz ara laf etmeyler, nesillerniñ birligi qayda? Ne içün farqlı taraflarğa baqalar? – Merkez Komiteti kâtibi, Andriy Skab ideologiyasına açuvlana edi.

Ressam bu resimniñ başqa variantını yapmağa mecbur qaldı – "Baar küneşinde", böylece partiya tabaqasını tamamınen memnün etti. Ressam: *"Anda em kelin "zemaneviy" anter içinde, em qartbaba "balaçıqnen erişe". Ve eski milliy urba içinde degil, üstünde eski askeriy qap ve ev yañı ve ilâhre. Evelki resimde köstermege istegenim teren manadan marum, tamamınen farqlı, tamamınen türlü resim yaptım. Ve bunıñ içün pek utanam, başlıqnıñ elçırpmalarına lâyıq olsa da",* – dep hatırlay edi.

Resimniñ birinci variantı uzun vaqıt devamında ressamnıñ ustahanesinde saqlandı. Bir sefer, Moskvadan planlı bir teşkerme vaqtında, komissiya Yablonskanıñ ustahanesini de ziyaret etmege qarar berdi. Ressam moskvalı ressamlar ve vazifedarlarğa eski "Ayat devam ete" resmini taqdim etti. Olar, eserniñ teren ve felsefiy manasına ayran qaldılar. Personajlarnı daa da uzaqlaştırmaq, olarnı özünde terenleştirmek kerek olğanını ayttılar. Bu ikâyeden soñ, ressam "Ayat devam ete" eserini tamamladı ve daa soñra eñ yahşı eserlerinden biri dep saya edi.

“Baba, demir başlığı sıqa” 1980-cı senelerniñ soñu ve 1990-cı senelerniñ başınıñ emiyetli bir eseridir. O, sanatta yüz bergen temelli deñişmeler, yañı şekiller ve kontseptsiyalar qıdırmaq içün Sovet rejim ananesinden ayırıluv aqqında bildire. O devirde artıq yañı kerçeklikni is etken ressamlar ondan taşlap ketilgen hane ya da evlerge qaçıp, olarnı ustahanelerine çevire ediler. Böyle taşlap ketilgen hane ya da evler alâ daa bar. Amma anda şimdi başqa qanun ve qaideler üküm süre. Zengin olmağan hayalcılar keçmişniñ ve kelecekniñ olmağan, yalıñız bu an olğan öz alternativ kerçekligini quralar.

Eñ meşur taşlap ketilgen hane ve evlerden biri Paris kommunası soqağındadır, bugünde bu Kıyivdeki Mıhayliv soqağı. Anda Oleksandr Ğnılıtskıy, Oleğ Ğolosiy, Valeriya Trubina, Yuriy Solomko ve digerleri yaşadı. İcadiy deñevler, devamlı cıyınlar, oz-özünden keçirilgen sergiler ve sanat aqqında pek uzun laflar olarnıñ yaşayışınıñ ayırılmaz parçası ola.

“Baba, demir başlığı sıqa” resmini Oleksandr Ğnılıtskıy “Paris kommunası” taşlap ketilgen yerde yaptı. Anda ressamnıñ lağabı “Baba” edi. Bir qızı olğan yekâne edi – bugünde meşur ressam Kseniya Ğnılıtska.

Oleksandr Ğnılıtskıy sıq-sıq öz portretini yapma janrını qullanıp, ömrü devamında onı inkişaf etti. Bu resimni öz portreti kibi saymaq mümkün. Balüstrada üzerindeki kemerde seyircilerge arqasınen baqqan oturğıçtaki erkek tasvir etilgen. Balüstrada arqasında dağlarnıñ sızıqlarını ve bayraqları olğan adam sürüsini köremiz. Resimniñ sol köşesinde rus tilinde “Baba, demir başlığı sıqa” yazılğan.

Bu eserniñ adınıñ ve körülme komponentiniñ bir çoq yoravı ola bile. Hususan “Parkomunna” ressamlarınıñ mana oyunlarına sevgisini köz ögüne alsaq. Resimni tercimeial ceetinden baqsaq, ressamnıñ özüne alğan baba rolüniñ kopiyası kibi körüne. Bundan ğayrı, sadeleştirilgen sanat yazı tarzınıñ qayd etilmesi, akademiya mektebi istizalı tenqit etilgeni aqqında fikirler doğura.

"Resim"! – pek sade – ve provokativ olaraq, Tiberiy Silvaşi 98-inci yılındaki resmini adlandırdı. "Men de böyle yapa bilirim" aytmaq istegen er keske cevap kibi. Ya da – "BU sanatmı?". "Özü de yapa bilecek" er keske – ukrain abstrakt sanatınıñ patriarhı böyle cevap bere: "Yapıñız! Amma o vaqıt bunı bir ömür devamında yapıñız. Ayatıñıznı böyle obyektlerniñ yaratılmasına yatırıñız! Yalıñız bu, sizge sanat yapqanıñıznı tasdıqlama aqqını berir".

Resimleri Münih, Viyana, Nyü Jersi, Zaporijjâ, Harkiv, Ujğorod, Kıyiv müzeylerinde, ayrıca da Avropa ve ABD-niñ şahsiy kollektsiyalarında saqlana. Silvaşi özü – bir qaç yıldır yalıñız eñ populâr ukrain ressamlarından biri degil. Amma aynı zamanda umumen yerli sanatnıñ eñ müim şahıslarından biridir. Öz felsefesini kütkeni içün – em daa 80-inci senelerniñ sovet, em 90-ıncı senelerniñ inqilâbiy, em de 2000-inci senelerniñ siyasiyleştirilgen ressamları arasında itibar qazanğan edi. Eserlerindeki renk aman-aman siirli bir şekilde çalışa. Diqqatlıca baqıñız: seyircini sanki resimniñ içine çeke! Silvaşi renk ve yarıq ile çalışa. Ve resminiñ tüzlemi farqlı faktura boyasınen qaplanğan – "Resim"de kibi, meselâ, – yañı kerçeklikni yarata.

Ne içün ciddiy akademik bilgisine saip bir ressam, olduqça kerçekçi resimlerden – şimdi meşur figurativ olmağan monohromlarğa keçti?

Bu deñişmeniñ sebebi ola bilecek aylanma noqtalarından biri, belki de 1964 senesi, Serğiy Paracanovnıñ "Unutılğan atalarnıñ kölgeleri" filmniñ çekilmesi vaqtında kerçekleşti. Tiberiy Silvaşi – o vaqıtlar Cumhuriyet bediiy mektebiniñ talebesi – dağdan etüd defterinen engende, çekiş gruppasını beklegen rejissör Sergiy Paracanov ve ressam-sanalaştırıcı Georgiy Yakutovıçqa rastkeldi. Olarğa yaqınlaşqanda, Tiberiy, Paracanovnıñ yüzünde istizalı külümsirevni kördi. Rejissör: "Kene varaqa sızdıñmı?", – dep soradı.

Yanından keçkende kibi aytılğan ibare yaş ressamğa pek tesir etti. O körüşüv – oña "sanat nedir?" sualine cevap qıdırmağa mecbur etti. Ve kerçekçilikniñ doğru akis etilmesi – onıñ yekâne vazifesimi? Bundan şübelenmek – olduqça sovet bediiy institutında oquğanda, içtimaiy kerçekçilikniñ tek doğru usul olğanı sayılğanda – has olmağan ve ğayet havflı edi. Lâkin deñişmeniñ kerek olğanı duyğusı – o vaqıt bir çoq progressiv ressamda arta edi.

Yaş ressamlarnıñ yañı generatsiyası devlet tarafından yapılğan ideologik basqılardan yavaş-yavaş qurtula edi. Ve endi 80-inci seneleri, Ğayrıdan qurma ve yañılıqqa açıqlıq dalğasında, Tiberiy Silvaşi ressamlarnıñ "Birlik" yaş sektsiyasına baş oldı. Bediiy qabiliyetinden ğayrı, yahşı bir teşkilâtçı olmaq qabiliyeti de ortağa çıqtı. Ve o vaqıt – temiz renknen deñeme yapqanda – eki yaşlar plenerni başlattı. Tamam anda – mustaqil Ukrainanıñ birden ziyade ressamlar birleşmesi yetişti. Aralarında "Güzel manzaralı qoruq" da bar edi.

Silvaşiniñ eseri yanında Mıkola Krıvenko, Oleksandr Jıvotkov, Anatoliy Krıvolap eserleriniñ taqdim etilmesi tesadüfen degil. Episi "Güzel manzaralı qoruq" Kıyiv ressamlarnıñ birligine kirdi.

Bu birlikniñ iştirakçileri, renk ve boyanıñ, büyük bir renk-plastik diapazonınen birlikte universal bir malzeme olaraq imkânlarını tetqiq ete ediler. Serbest, üküm sürülmegen icatnıñ bir tür "qoruq zonası"nı yaratıp, endi ölgen "içtimaiy kerçekçilik"niñ aksine – yaş ressamlar Ukrainağa sanatnıñ yañı, multimedia devrini yaqınlaştıra ediler.

"Güzel manzaralı qoruq"nıñ ğayeleri ve icadiy çalışmaları – 1990-ıncı seneleri ukrain sanatınıñ eñ müim adiselerden biridir. Gruppanıñ bar olması umumen ukrain ressamlıq inkişafınıñ emiyetli bir etapı oldı.